

Možnosti řešení rizikového chování mladistvých v nízkoprahovém zařízení

Renata Pešková

Bakalářská práce
2020

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Renata Pešková
Osobní číslo: H17961
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: Kombinovaná
Téma práce: Možnosti řešení rizikového chování mladistvých v nízkoprahovém zařízení

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti rizikového chování, sociálních služeb pro mladistvé a osobnosti sociálního pracovníka.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovorů.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1154-9.

FISCHER, Slavomír a ŠKODA, Jiří. Sociální patologie, Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.

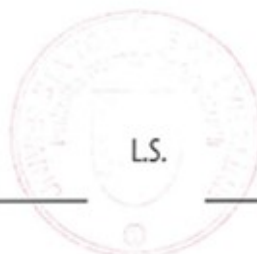
MACHOVÁ, Jitka a KUBÁTOVÁ, Dagmar. Výchova ke zdraví. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5351-5.

MATOUŠEK, Oldřich. Základy sociální práce. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0211-0.

ŠVARÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Lucie Blašíková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **4. října 2019**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2020**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 22. ledna 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně .....

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací

(1) Vysoká škola nerýdčilečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Dizertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, učiní-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu kvůlce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíádně k větší výdělku dosaženému školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na Rizikové chování mladistvých v nízkoprahovém zařízení. Teoretickou část tvoří tři kapitoly. První kapitola je věnována rizikovému chování. Druhá kapitola vymezuje období adolescence. Třetí kapitola se zaměřuje na nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. Praktická část je zaměřena na nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. V této části se zabýváme samotným rizikovým chováním klientů, kteří zařízení navštěvují a jeho následným řešením ze strany pracovníků.

Klíčová slova: rizikové chování, agrese, návykové látky, záškoláctví, šikana, hráčství, prevence, adolescence, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, sociální pracovník, terénní pracovník

ABSTRACT

This Bachelor's thesis aims at risky behaviour of youth in low-threshold institutions. The theoretical part consists of three chapters. Chapter One devotes to risky behaviour. Chapter Two defines the adolescence period. Chapter Three targets low-threshold facilities for children and youth. The practical part focuses on low-threshold facilities for children and youth. That part deals with clients' risky behaviour itself, who attend such a facility, and workers' action to resolve.

Keywords: risky behaviour, aggression, addictive substances, truancy, bullying, gambling, prevention, adolescence, low-threshold facility for children and youth, social worker, streetworker

V první řadě bych chtěla poděkovat své vedoucí práce paní Mgr. Lucii Blašíkové, Ph.D. za její velmi dobrý přístup a cenné připomínky, kterými mi velmi pomohla při vypracování této bakalářské práce. Ráda bych poděkovala všem respondentům, kteří v rozhovoru ochotně odpovídali na otázky. Jejich odpovědi byly pro tento výzkum velmi přínosné. Také velmi děkuji svému partnerovi a rodině, kteří mne po celou dobu velmi podporovali.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ.....	12
1.1 AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ.....	14
1.2 NÁVYKOVÉ LÁTKY.....	18
1.3 ZÁŠKOLÁCTVÍ.....	23
1.4 ŠIKANA.....	25
1.5 HRÁČSTVÍ.....	27
1.6 PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ.....	28
2 OBDOBÍ ADOSLESCENCE.....	30
3 NÍZKOPRAHOVÉ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ.....	33
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	40
4 VÝZKUMNÁ ČÁST.....	41
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	41
4.2 VÝZKUMNÉ CÍLE.....	42
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	42
4.4 METODA SBĚRU DAT.....	42
4.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	43
4.6 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT.....	43
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	44
5.1 KATEGORIE.....	44
5.1.1 Poslání.....	44
5.1.2 Způsoby zabavení.....	47
5.1.3 Poučování.....	48
5.1.4 Deviace.....	51
5.1.5 Pokušení okolí.....	52
5.1.6 Svázané ruce.....	55
5.1.7 Snaha o nápravu.....	56
5.1.8 Správný směr.....	60
5.2 SHRNUÍ.....	62
5.3 PARADIGMATICKÝ MODEL VÝZKUMU.....	63
ZÁVĚR.....	66
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	68
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	71
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	72
SEZNAM TABULEK.....	73

SEZNAM PŘÍLOH.....	74
---------------------------	-----------

ÚVOD

Bakalářská práce se nazývá Možnosti řešení rizikového chování mladistvých v nízkoprahovém zařízení. Práci dělíme do dvou částí. První část je teoretická, druhá je praktická. V praktické části se zabýváme samotným výzkumem.

S rizikovým chováním mladistvých se setkáváme prakticky denně, proto se domníváme, že je důležité se toutle problematikou zabírat. V této práci se budeme zabírat rizikovým chováním, se kterým se setkávají pracovníci nízkoprahového zařízení pro děti a mládež.

Cílem teoretické části je definovat rizikové chování, příčiny vzniku a také možné preventivní postupy. Důležité je také si popsat nízkoprahové zařízení pro děti a mládež a pracovníky, kteří pracují s klienty tohoto zařízení.

Nejdříve si vymežíme rizikové chování, druhy a příčiny jeho vzniku. Následně se zabýváme jednotlivými druhy rizikového chování (agresivní chování, užívání návykových látek, záškoláctví, šikana, hráčství) a také jeho prevencí. Dále si definujeme pojem adolescence. Popíšeme si fáze dospívání a také si řekneme něco o možných rizicích, která si dospívání sebou nese. Definujeme si nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, přičemž si vysvětlíme principy fungování tohoto zařízení. Určíme klientelu, na kterou se nízkoprahové zařízení orientuje a také vymežíme jeho cíl a zásady. Dále se budeme zabývat poskytovanými službami. Tyto služby si vyjmenujeme a podrobněji popíšeme. Také si popíšeme pracovníky, jejich předpoklady pro výkon práce a samotnou práci, kterou vykonávají.

V praktické části se budeme zabývat výsledky realizovaného výzkumu. Ve výzkumu se zaměříme na mladistvé klienty s rizikovým chováním. Nejprve si zde vymežíme funkci nízkoprahového zařízení a možnosti, které zařízení nabízí. Popíšeme problémy, se kterými se zde pracovníci setkávají. Budeme se zde zabývat preventivními programy, které nízkoprahové centrum nabízí a také různými způsoby a postupy, kterými prevenci realizují. Také se budeme zabývat možnostmi řešení rizikového chování, které mají pracovníci nízkoprahového zařízení.

Cílem praktické části je zjistit druhy rizikového chování, které se u klientů vyskytují a následně popsat možnosti, jaké mají pracovníci nízkoprahového centra při řešení rizikového chování a možné způsoby realizování prevence ze strany nízkoprahového zařízení pro děti a mládež.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

Rizikové chování je takové chování, které má negativní vliv na jedince, jeho okolí. Společnost si uvědomuje negativní dopady tohoto jevu a přijímá opatření, která mají předcházet rizikovému chování. MŠMT zpracovalo dokument Národní strategie primární prevence 2019-2027, která klasifikuje formy rizikového chování takto: Formy rizikového chování podle MŠMT, uvedené v národní strategii primární prevence 2019–2027:

1. *„Agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí, domácí násilí, krizové situace spojené s násilím, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie, krádeže, loupeže, vydírání, vyhrožování,*
2. *záškoláctví,*
3. *závislostní chování, užívání různých typů návykových látek, netolismus, gambling,*
4. *rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů,*
5. *spektrum poruch příjmu potravy,*
6. *negativní působení sekt,*
7. *sexuální rizikové chování“* (Národní strategie primární prevence 2019-2027, MŠMT, 2010, [online]).

Problematikou se zabývá množství odborníků v různých oborech: psychologové, lékaři, sociální pedagogové, etopedové, pedagogové, psychiatři. Jejich pohled na tuto specifickou, široce zaměřenou oblast se liší. Například Dolejš (2010 in Zemanová, Dolejš, 2015, s. 37) rozděluje rizikové chování na: *„(zne)užívání legálních a nelegálních látek, kriminalita, šikana, hostilita a agresivní chování, rizikové sexuální aktivity, školní problémy a přestupky, extremistické, hazardní a sektářské aktivity, ostatní formy rizikového chování.“*

Odborníci se nezabývají jen klasifikací rizikového chování. Velkou část svého výzkumu zaměřují na příčiny vzniku těchto negativních jevů, jejich vliv na osobnost a zdraví jedince i na fungování společnosti. Nedílnou součástí jejich závěrů je návrh opatření, která by vedla k eliminaci vlivu rizikového chování na jedince.

Zdravá a stabilní konstrukce osobnosti, kdy jde o takzvanou vrozenou sílu Já a dobrý a jistý a láskyplný vztah s rodinou, působí pozitivně a chrání jedince před *„nepříznivými vlivy působícími na osobnost z prostředí člověka.“* Osobnost jedince, také posilují pozitivní vrstevnické vztahy a vztahy uvnitř komunity. *„Mají aktivní postoj ke světu, konstruktivně řeší problémy, dokáží si udržovat pozornost okolí chováním, které je schvalováno, projevují*

se kompetentně doma, ve škole i v jiných prostředích. Tyto děti pak snadněji, než jiné dokáží vzdorovat příležitostem k páchání kriminality“ (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 59-60).

Autoři Matoušek, Matoušková (2011, s. 83) se ve své práci zabývají rovněž vlivem rodiny na jedince. Dle jejich závěrů jsou vztahy v rodině velmi důležité, dalo by se říci, že dokonce klíčové. Člověk, který má oporu v rodině, má totiž mnohem větší odolnost vůči názorům vrstevníků, se kterými se neztotožňuje. Autoři uvádějí příklad možného ovlivnění partou na příkladu skupiny lidí, kteří tráví hodně času v hernách a na diskotékách. Tyto aktivity jsou velmi finančně náročné a mohou vést k opatrování finanční hotovosti krádežemi.

Matoušek s Matouškovou (2011, s. 82) poukazují na kriminalitu mládeže, která je většinou páchána v partách. „*Neformální skupiny přitom u nás zhusta vznikají vydělením ze skupin formálních; nejčastěji je tvoří spolužáci ze škol, učilišť, svěřenci stejných docházkových a pobytových zařízení pro rizikovou mládež.*“

Mladiství se snaží začlenit do vrstevnické skupiny tím způsobem, že se snaží přizpůsobit skupině a sdílet stejné hodnoty skupiny. Například může jít o změnu vzhledu, stylu oblékání, způsobu komunikace a zájmových aktivit. Vlivem vrstevnické skupiny pak může dojít k přehodnocení preference školní docházky a důležitosti dosažení vzdělání. Změnit se také může jejich pohled na práci, finance nebo také na rodinné vztahy a vzájemné vazby. Jedinec může vlivem vrstevnické skupiny například začít pít alkoholické nápoje, kouřit tabákové výrobky nebo užívat návykové látky (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 83).

Matoušek s Matouškovou (2011, s. 101) zmiňují vliv sledování televize na děti a mládež. U televize tráví víc času než ostatními mimoškolními aktivitami. Vyzdvihují zde televizní stanici Nova, kterou označují jako škodlivou. Stanice je hodnocena v následujících čtyřech bodech negativních jevů:

- 1. samoučelné zobrazování násilí a jeho zlehčování,*
- 2. vulgární zobrazování sexu a lidského těla snižující lidskou důstojnost,*
- 3. agresivita zaměřená proti některým náboženským, politickým, sociálním, etnickým či jiným skupinám,*
- 4. špatný příklad pro děti a mladistvé ohrožující jejich psychický, morální a sociální vývoj.“*

Za posledních pár let postupně vznikaly další nové kanály. Je tak hodně kanálů, které vysílají spoustu filmů a seriálů podporujících negativní jevy zmíněné ve výše uvedených čtyřech

škálách. I když televize Nova vysílá hodně těchto filmů a seriálů, je již zcela srovnatelná s jinými stanicemi, které prostřednictvím vysílání podporují negativní jevy.

Centerwall (1992 in Matoušek, Matoušková, 2011 s. 103) uvádí, že děti, které sledují násilí v televizi prostřednictvím zpráv nebo filmů, se u nich po deseti až patnácti letech projevuje násilí ve společnosti.

Mladí, žijící ve městech mají větší příležitosti k projevům rizikového chování, protože mají ve městech různé bary, diskotéky, kluby, herny. Problém je také, že mladí mají snadno dostupné návykové látky (Matoušek et al., 2010, s. 268).

1.1 Agresivní chování

Fischer a Škoda (2014, s. 48) definují agresivní chování jako „*porušení sociálních norem, jako chování omezující práva a narušující integritu sociálního okolí. Agresivita je označení pro tendenci k útočnému a násilnému jednání vůči druhé osobě či okolí.*“ Vágnerová (2014, s. 699) definuje agresi jako záměrný čin, jehož úmyslem je ublížit jedinci či skupince osob nebo poničit nějaký předmět. Může se tak jednat o fyzické nebo psychické napadení, která mohou mít podobu výhrůžek, urážek, omezování či poškození nějakých předmětů. Čapek (2014, s. 78) definuje agresi jako způsob vystupování, jehož cílem je někomu úmyslně ubližovat, poškodit ho nebo jej nutit plnit agresorovi požadavky.

Problém s agresivním chováním nastává v případě, kdy už člověk překročí únosné hranice chování, které jsou ve společnosti dány. Někteří jedinci jednají agresivně, když prožívají nějakou stresující situaci, řeší nějaký problém nebo se cítí ohroženi. Používají tak agresivní chování, které jim přináší pocit uspokojení (Vágnerová, 2014, s. 699).

Agresivní chování je ve společnosti velmi rozšířené a v současnosti mnohem častěji medializované pomocí televizního vysílání, novinových článků nebo také na internetu. Jedná se o násilné činy, kriminalitu, válečné konflikty nebo teroristické útoky. Proto se zkoumají příčiny vzniku agresivního chování a následně vyvozují možné postupy snížení agresivních forem chování (Fischer, Škoda, 2014, s. 47).

Citový prožitek je spojován s agresivním chováním, „*kteřý je stimuluje a doprovází, s určitou motivací a způsobem hodnocení násilného jednání a jeho důsledků.*“ Vliv na agresivní chování mají emoce jedince. Agresivně může reagovat, když se hněvá, je vzteklý nebo frustrovaný. Agresivní chování také ovlivňuje skutečnost, jak dlouho toto emoční prožívání trvá. Pokud tyto emoce přetrvávají delší dobu nebo jsou intenzivnější, může se

stát, že jedinec nakumulované napětí vybijí tím, že se bude chovat agresivně (Vágnerová, 2014, s. 705-706).

Spousta lidí se snaží si nepřipouštět pocit viny, tak mají snahu své chování zdůvodňovat a omlouvat nebo svádět vinu na někoho jiného. Své chování tak ospravedlňují faktem, že neměli jinou možnost, jak se zachovat (Vágnerová, 2014, s. 706-707).

Rozlišení jednotlivých druhů agrese podle Nakonečného (1996, s. 204):

Zloštná agrese	vyjádření nevole	reaktivní	málo cílově zaměřená	impulzivní výraz afektu působí agresivně, ale není agresí
	odplata	reaktivní	agresivní (intrinsicky motivovaná)	city záští, nenávisti a další, cílené způsobování bolesti přináší vnitřní uspokojení (znovuustavení pocitu vlastní hodnoty a spravedlnosti)
Instrumentální agrese	obránná agrese	reaktivní	neagresivní (extrinsicky motivovaná)	odvrácení škod, ochrana jako cíl, často spojeno se silnými emocemi (mezi úzkostí a zlostí)
	agrese dosažení (vítězství)	aktivní	neagresivní (extrinsicky motivovaná)	prosazení zisku úcty, uznání, pozornosti jako cíle „chladně“ dosažené uspokojení
Spontánní agrese	slast z boje, sadismus	aktivní	agresivní (intrinsicky motivovaná)	přivodění bolesti způsobuje emocionální uspokojení, patrně „sebepovýšení“, „autostimulaci“

Tabulka 1 - druhy agrese

Sklony k agresi mohou mít jedinci vrozené nebo také získané na základě životních zkušeností. Vliv na agresivní chování má také prostředí, ve kterém žije. To může mít za následek posílení agresivního chování (Vágnerová, 2014, s. 700).

Primárním zdrojem agresivního jednání je rodina, kdy dítě přejímá zkušenosti z rodiny. Vágnerová uvádí příklad dítěte, u kterého se vlivem získaných zkušeností z rodiny projeví agresivní chování (Vágnerová, 2014, s. 703).

Příčiny vzniku agresivního chování dělíme do dvou skupin. Jedná se o biologické a sociální dispozice jedince:

Biologické dispozice jsou vrozené, každý jedinec má vrozené jiné předpoklady ke vzniku agresivního chování. Může se jednat o genetiku, ale také mohou předpoklady k agresi souviset s nějakým úrazem nebo nemocí jedince. „*Bývá často pozorovatelná u osob trpících poruchami psychického vývoje a hyperkinetickými poruchami (syndrom hyperaktivity – ADHD apod.)*.“ Biologické dispozice také souvisí s odlišností sociokulturní tradice společnosti. Dříve měli výhodu jedinci s lepšími vlohami, kteří tak měli větší šanci přežít a také měli větší počet dětí (Fischer, Škoda, 2014 s. 51-52).

Sociokulturní dispozice ovlivňují sociální faktory jedince. Jedná se o naučené dispozice, které se rozvíjí především vlivem rodiny na jedince, ale i vlivem různých sociálních skupin. Mohou to být vrstevnické party kamarádů nebo třeba různé kluby, které mohou být zaměřené na různé sportovní aktivity. Autoři také zmiňují čtenářské a další kluby nebo také armádu. Velký význam je také kladen na vliv společnosti (Fischer, Škoda, 2014, s. 52).

Podle Fischera a Škody (2014, s. 53) každý člověk reaguje na různá zklamání či překážky jiným způsobem. Většinou si pro zbavení své frustrace zvolí takové chování, které mu již v minulosti velmi pomohlo. Uvádějí tak jako pomoc při řešení frustrace další osobu, které se jedinec může s důvěrou svěřit a je mu tak oporou. Jako další možnost může jedinec volit útek od skutečnosti, která ho trápí. Proto hledá útočiště v alkoholu, tabákových výrobcích nebo různých návykových látkách nebo se také může chovat velmi agresivně.

Vágnerová (2014, s. 700) uvádí, že není snadné jednoznačně určit výskyt agresivního chování. Záleží zde na mnoha faktorech a nejsou přesně stanovené hranice, které určují společensky nepřijatelné chování. Každá kultura má hranice nastavené jiným způsobem, tak je někdy obtížné určit přijatelnou hranici chování.

Dalším zdrojem je vliv sociálních skupin, kdy jedinec uznává hodnoty a normy dané skupiny a řídí se jimi. Tyto normy určují i hranice únosného chování. Každá skupina má určené jiné hranice (Vágnerová, 2014, s. 703).

Fischer a Škoda (2014, s. 52) také zmiňují známý Stanfordský vězeňský experiment, který realizoval v roce 1971 americký profesor psychologie Zimbardo. Tento Experiment měl za úkol sledovat proměny lidského chování vlivem jejich rolí. Do experimentu se přihlásili dobrovolníci, kteří byli rozděleni do dvou skupin. Jedna skupina byla v roli vězňů a druhá zaujímal roli dozorců. Pro tento experiment byla uměle vytvořena věznice. Bohužel se ale experiment zvrhl do takové podoby, že dobrovolníci zcela podlehlí svým rolím. Dozorci se chovali velmi krutě a sadisticky k vězňům a vězni se zcela podřídili své roli. Z důvodu nečekaného velmi krutého chování a také dost špatného psychického stavu vězňů i dozorců, musel být experiment předčasně ukončen.

Vágnerová (2014, s. 705) zmiňuje studii Bandury a jeho kolegy Walterse (1973), kteří pustili dětem z mateřské školky film. Film promítli dvěma způsoby. Jednou pustili film, jak osoby manipulovaly s panenkou, která se jmenovala Bobo, klidným způsobem. Ve druhém filmu se tyto osoby k panence chovaly agresivně, bily ji a kopaly. Když si pak děti hrály, tak se chovaly stejně agresivně, jako to viděly ve filmu. Podle Bandury člověk napodobuje chování jiných, jedná se o teorii naučené agresivity. Pokud je agresivní jedinec za své chování odměněn a nebude potrestán, tak je vyšší pravděpodobnost zafixování tohoto chování.

„Problém je nadměrná agresivita projevující se nevhodně, v nedostatečně socializované nebo destruktivní formě. Agresivita a násilí jsou záležitostmi jak jednotlivců, různých společenských skupin, tak i celé společnosti jako celku. Společenské klima se na jejím vzniku a rozvoji řadou faktorů podílí. Za zvlášť nepříznivé lze považovat vliv médií, ve kterých se zvyšuje kontakt s násilnými jevy“ (Fischer, Škoda, 2014, s. 53-54).

Agresivní chování je také ovlivněno médii. *„Negativní dopad má i zkreslování a zjednodušování reality, které může přispět k pocitu eliminace rozdílu mezi dobrem a zlem.“* Agresivní jednání můžeme vidět v různých filmech či seriálech. Dospělý člověk při sledování filmu chápe, že se nejedná o reálný příběh. Naopak dítě násilí ve filmu vnímá jako skutečnost a může se u něj pak projevit sklon k agresii nebo násilnému jednání. Napodobuje chování, které viděl a vnímá je jako úplně normální (Vágnerová, 2014, s. 713).

Fischer a Škoda (2014, s. 54-55) poukazují na dnešní moderní dobu, kdy je vysíláno mnoho pořadů, filmů či videoher, které obsahují násilí. Velký vliv na vznik agresivního chování má také časté sledování filmů, které obsahují násilné scény. Děti, které upřednostňují sledování těchto pořadů, mají větší tendence k násilnému chování. Děti jsou vlivem působením médií velmi ovlivňovány. Násilí, které sledují v médiích může ovlivňovat a zasahovat negativním

způsobem do jejich vývoje a vytváření osobnosti dítěte. Poukazují na fakt, že dítě mezi šesti až osmi lety je náchylnější k převzetí negativních vlivů prostředí i médií. Takže sledováním těchto násilných filmů může dojít k ovlivnění jeho sociálního i mravního vývoje.

„Riziko agrese zvyšuje např. nadměrné a nestrukturované nakupení lidí, nejasnost a nepřehlednost situace, chybění pravidel, nebo naopak příliš rigidní hierarchie a striktní řád. Tendence reagovat agresivně závisí i na aktuálním stavu jedince“ (Vágnerová, 2014, s. 703).

Vágnerová (2014, s. 707) se zmiňuje o lidech, kteří jsou začleněni v malé izolované skupině a z této skupiny nemohou odejít. Je u nich tak větší pravděpodobnost, že se budou mezi sebou chovat agresivně. Ve skupině, ze které lidé nemohou svévolně odejít, se postupně začne snižovat únosná hranice vzájemné tolerance, dostanou se do fáze takzvané ponorky a začne se tak projevovat agresivní chování. Příkladem izolované skupiny mohou být lidé v různých nápravných zařízeních, nebo třeba internáty.

Vágnerová (2014, s. 713) je toho názoru, že *„Prevence se zdá účinnější, zejména pokud je zaměřena na změnu postojů široké veřejnosti.“*

1.2 Návykové látky

Závislost na návykových látkách může být fyzická, která se projevuje pocením, třesem, křečemi a dalšími nepříjemnými tělesnými pocity. Psychická závislost vyvolává příjemné duševní pocity, povzbuzení, kdy jedinec touží po opětovném navození těchto příjemných pocitů. Jedinci mohou být závislí na alkoholu, tabáku, drogách či jiných psychotropních látkách. *„Návyková látka je každá chemická látka, která mění psychický stav a na kterou se může vytvořit návyk a závislost“* (Fischer, Škoda, 2014, s. 81-82).

Fischer a škoda (2014, s. 84) zmiňují, že při užívání psychotropních látek je u jedinců vyvolán pocit radosti, cítí se uvolněně. Uvádí příklad kamarádů, kteří se setkají v hospodě či někde na zahrádce a pijí u toho alkoholické nápoje. Mají tak pocit, že někam patří, popovídají si s přáteli a nemusí zde jít jen o požití alkoholu za účelem potřeby napít se.

Užívání návykových látek má škodlivý vliv na jedince. Může se tak potýkat se zdravotními problémy. Při dlouhodobém užívání alkoholu nebo tvrdých drog může docházet k poruchám fyzické koordinace, uživatelé mají problém uvažovat rozumně a nemohou se pořádně soustředit. Návykové látky též ovlivňují sociální vztahy s jinými lidmi. Jedinci se mohou přestat stýkat s osobami blízkými či s jinými lidmi. To může vyústit až v rozpad rodiny nebo

také ve ztrátu zaměstnání. Další důsledky mohou být zatčení či uvěznění jedince (Fischer, Škoda, 2014, s. 85).

Alkohol

Alkohol je u nás běžně dostupný od osmnácti let. Alkohol se konzumuje ve velkém množství. Jedná se o nejčastěji užívanou psychotropní látku. Při propagaci alkoholu používají různé reklamní kampaně, které se zaměřují hlavně na mladé lidi (Fischer, Škoda, 2014, s. 91).

Sobotková (2014, s. 86) uvádí, že od poloviny devadesátých let dvacátého století se zvýšil počet dospívajících, kteří pijí alkoholické nápoje. Dospívající chlapci pijí pravidelně pivo a destiláty, kdežto dívky preferují spíše víno, popřípadě také destiláty různého druhu. Je to dáno i snadnou dostupností alkoholu.

Při užívání alkoholu dochází ke změně chování, které je u každého jedince jiné. Záleží zde na množství alkoholu, které vypili. Jedinci jsou uvolněnější, mají lepší náladu, cítí se lépe po psychické stránce a také se cítí jistější. U užití nižšího množství alkoholu dochází ke zvýšení aktivity jedince a je neklidný. V případě, že vypije větší množství alkoholu, „*dochází ke zhoršení kognitivních, percepčních a psychomotorických funkcí.*“ U každého jedince se po požití alkoholických nápojů projevuje rozdílně jejich emoční prožívání a nálada (Fischer, Škoda, 2014, s. 92).

Podle E. M. Jelinka je proces, při němž dochází k rozvoji závislosti, rozdělen do následujících čtyř fází:

1. Stadium (počáteční, prealkoholické) – v prvním stádiu si jedinec je vědom, že konzumuje alkohol jinak než ostatní lidé. Jedinec pije alkohol častěji a v kratších intervalech. Konzumuje alkohol, protože cítí pocit úlevy od problémů, které má.
2. Stadium (prodromální, varovné) – v tomto stádiu si zvyká na větší konzumaci alkoholu, kdy ztrácí kontrolu nad vypitým množstvím. Pociťuje stud a také se potýká s výčitkami. Jde již o škodlivé užívání alkoholu.
3. Stadium (rozhodné, kruciólní) – zde již jedinec pije nekontrolovatelně a nepřijde mu, že by konzumoval větší množství alkoholu. Často se také již potýká s narůstajícími konflikty. Jedinec si myslí, že není závislý na alkoholu, tak jej může kdykoliv přestat pít, jenže to je omyl. V tomto stádiu má potřebu konzumovat alkohol každý den, proto upřednostňuje přátele, kteří také konzumují alkohol, protože mu nebudou vyčítat, že moc pije. Tato fáze sebou nese různé změny, jako jsou například změny

osobnostních rysů. Mění žebříček hodnot závislého člověka a může docházet ke ztrátě přátel, rodiny či jiných známých.

4. Stadium (terminální, konečné) – zde se jedná o syndrom závislosti, kdy se alkoholik velmi rychle opíjí a nemůže už bez alkoholu být. V tomto stádiu už neustále pije alkohol a je mu úplně jedno s kým. Jedinec má problémy, když pije alkohol, i když jej nepije. Alkoholik už nedokáže normálně fungovat a dochází tak postupem času ke změně fyzického vzhledu a také se mění jeho psychický stav a také dochází ke zkrachování jeho společenských vztahů. Je si zcela vědom, že není v jeho silách závislost na alkoholu zvládnout, cítí se bezmocně (Fischer, Škoda, 2014, s. 93).

Z dlouhodobého hlediska konzumace alkoholických nápojů dochází ke změnám v mozku a mění se tak jeho struktura. Při odvykání alkoholu může být jedinec neklidný, může také pociťovat depresi, pocit úzkosti, problémy s koncentrací nebo se také může cítit unavený a vyčerpaný (Fischer, Škoda, 2014, s. 94).

Kouření

Kouření je ve společnosti velmi rozšířené a často diskutované téma, které je i mnohokrát spojováno s poměrně mladými kuřáky, kterých je v dnešní době poměrně hodně a přibývá jich stále více. Fischer a Škoda (2014, s. 96-97) poukazují na závažnost kouření, které má velký vliv na zdravotní stav jedince a má také celospolečenské důsledky, které si užívání nikotinu s sebou nese. V tabáku je obsaženo velmi mnoho nejrůznějších chemických sloučenin včetně nikotinu, který má z nich nejvýraznější psychoaktivní účinky. Kouření pomáhá jedinci odbourávat stres, mění se mu nálada a dochází ke zvyšování jeho výkonu. Může se například projevat „*zvýšenou pozorností a koncentrací, zlepšením paměti, redukcí úzkostných stavů a potlačením chuti k jídlu.*“ Kouření je mezi jedinci na celém světě velmi populární. Tak přibývá stále více lidí, kteří kouří. Závislost na kouření se u jedinců vyvíjí velmi rychle. Je to i vlivem médií, která používají různé reklamy na tabákové výrobky. Jedinec také může začít kouřit vlivem rodinných příslušníků nebo přátel, kteří již kouří.

Sobotková (2014, s. 86) upozorňuje na zvýšený počet mladých kuřáků, kteří kouří pravidelně. Procentuálně se velmi blíží počtu dospělých kuřáků.

Jedinci, kteří se snaží přestat kouřit, se mohou chovat velmi podrážděně, zaujímají nepřátelský postoj, trpí depresi, pociťují úzkost, mají větší chuť k jídlu nebo se také může zpomalit jejich srdeční pulz. Pro snížení abstinčních příznaků můžou použít různé nikotinové náplasti, žvýkačky, kapky a další (Fischer, Škoda, 2014, s. 97).

Drogy

U jedinců, kteří chodí na diskotéky, taneční zábavy, do klubů či jiných nočních zařízení, je větší předpoklad užívání návykových látek. Za jednu z nejvíce užívaných drog je považováno konopí. Další více preferované drogy jsou extáze, pervitin, kokain a různé halucinogeny (Sobotková, 2014, s. 87).

Fischer a Škoda (2014, s. 95-96) uvádí, že jedinec si častěji přivodí závislost na drogách v mnohem menším intervalu, než je to u rozvoje závislosti v konzumaci alkoholu. Drogová závislost se postupně rozvíjí v několika fázích, které popisují:

1. Stadium (experimentální) – v této fázi občas užívají jedinci drogy. Po užití těchto látek se cítí příjemně, „*droga pomáhá uniknout z reality, kdykoli to jedinec potřebuje, školu, práci a další problémy lze zvládnout dokonce ještě lépe než dříve.*“ Nyní jde spíše jen o různé pokusy s různými druhy drog a rodina nic netuší. Spousta jedinců v této fázi dokáže skončit s užíváním návykových látek.
2. Stadium (příležitostného užívání) – v této fázi si uvědomuje, že mu užívání drogy pomáhá v těžkých situacích, ve kterých se ocitá. Ale může ji také užívat za účelem zahnání pocitu nudy. Jedinec se snaží tajit užívání návykových látek, protože si je vědom, že užívání drog není správné. Zatím se ještě nejedná o závislost na návykové látce.
3. Stadium (pravidelného užívání) – v této fázi jedinec užívá návykovou látku častěji a stále odmítá přijmout rizika, která jsou spojena s jeho chováním při užívání drog. V tomto stádiu se jeho nezájem stále stupňuje a postupně jej kromě drog nic jiného nezajímá. Nejeví zájem o rodinu, přátele, má problémy v zaměstnání, které mohou vést až k propuštění. Setkává se jen s jedinci, kteří jsou také drogově závislí a mají tak stejný a jediný zájem.
4. Stadium (návyk a závislost) – zde je jedinec zcela závislý na droze, nic jiného už pro něj neexistuje. Nemá žádné sociální vazby, přátelí se maximálně s dalšími narkomany. Jsou u něj zjevné tělesné, psychické a sociální změny. V této fázi již jsou zjevné zdravotní problémy spojené s užíváním návykových látek, se kterými se jedinec potýká.

Příčiny vzniku užívání návykových látek a prevence

Genetické predispozice se nejčastěji zkoumají u alkoholismu. Jedinci, kteří pocházejí z rodin, kde je jeden z rodičů alkoholik, jsou vystaveni většímu riziku, že se také stanou závislými

na alkoholu. Zvláště velké riziko vzniku a rozvoji závislosti na alkoholu, je u mladých chlapců s otcem alkoholikem (Fischer, Škoda, 2014, s. 88).

Biologické predispozice jsou dány hlavně metabolismem jedince. Zde záleží na tom, jakým způsobem si dokáže tělo každého jedince poradit s užitou látkou. Například při pití alkoholu jsou takoví jedinci, kteří nemají žádné potíže, cítí se velmi dobře a vůbec nemají kocovinu. U těchto jedinců je možnost užívání návykových látek ve větší míře, které může vést až k závislosti (Fischer, Škoda, 2014, s. 89).

Fischer a Škoda (2014, s. 89) řadí mezi psychické faktory, které mohou ovlivnit vznik závislosti, emoční stav jedince, dráždivost, jeho labilita nebo deprese. Rizikový jedinci mají sklony k tomu, aby sami sebe podceňovali nebo naopak se přeceňovali. Někteří mají problém s vlastní kontrolou, nejsou moc flexibilní a také se nedovedou poučit z vlastních zkušeností.

Vliv na užívání návykových látek mají i sociální faktory jedince. Vliv na jedince má rodina, zde může hrát významnou roli dysfunkční rodina nebo také syndrom CAN. Význam má také výchovný styl rodiny. Jedince ovlivňují i sociální skupiny, což může být parta, se kterou se schází nebo také subkultura. Dalším negativním vlivem je nevhodné prostředí, kde jedinec žije. Může se jednat o vyloučenou lokalitu (Fischer, Škoda, 2014, s. 90).

K léčení závislosti na alkoholu se přihlásí jen málo jedinců. Většinou je k léčbě přinutí zhoršení zdravotního stavu nebo situace, kdy v důsledku závislosti ztratí rodinu, osoby blízké nebo zaměstnání. Léčba může probíhat formou skupinové terapie (Fischer, Škoda, 2014, s. 108-109).

U léčby drogově závislých je důležité, aby se jedinec chtěl léčit. Jinak by mohla být léčba zbytečná a neúspěšná. Pomoc drogově závislým nabízí kontaktní centra, střediska pro drogově závislé nebo linka důvěry. Zde se mohou drogově závislí léčit zcela anonymně a ambulantně. *„Větší úspěšnost má pravděpodobně léčba na specializovaných psychiatrických pracovištích.“* Při práci s drogově závislou osobou se pracovník snaží jedince opět začlenit do společnosti, pomáhá jim s hledáním zaměstnání, bydlení. Ideálním výsledkem absolvované terapie je pevná vůle a stále dodržování zdrženlivosti užívání návykových látek po celý zbytek života. Nedílnou součástí je také podpora jedince při opětovném začlenění do společnosti a také podpora při zvládnutí jeho finančního stavu (Fischer, Škoda, 2014, s. 111-112).

1.3 Záškoláctví

Za záškoláctví se považuje veškerá neomluvená a ničím neodůvodněná absence žáka. Záškoláctví je nedílnou formou rizikového chování dětí a mládeže, se kterou se setkáváme. V důsledku záškoláctví žák vykazuje špatné známky ve škole a může tak mít v budoucnu problémy s uplatněním se na trhu práce nebo může dojít až k páchání kriminálních činů. Následky záškoláctví se proto dotýkají kromě daného jedince i celé společnosti (Kyriacou, 2005, s. 44).

Martínek (2009, s. 97) uvádí, že se se záškoláctvím setkáváme často na základních i středních školách. Jedná se o záměrnou absenci žáka ve škole a neplnění si studijních povinností. Většinou se jedná o záškoláctví, kdy rodič vůbec netuší, že jeho dítě nenavštěvuje školu. Žák tak nechodí do školy a jeho časté absence nejsou omluveny rodiči ani lékařem.

Kyriacou (2005, s. 45) rozlišuje pět druhů záškoláctví. Jako první vymezuje **pravé záškoláctví**. Rodiče jsou přesvědčeni, že jejich dítě chodí do školy, ale ono do školy nechodí. Dalším typem je **záškoláctví s vědomím rodičů**. Rodiče ví, že dítě nechodí do školy nebo ho sami nechávají doma. Většinou je doma nechají, aby jim doma pomáhalo nebo aby se postaralo o někoho z rodiny. „*Někteří rodiče nechají dítě doma, když má narozeniny.*“ Za **záškoláctví s klamáním rodičů** je považováno omlouvání absence ze strany rodičů. Děti často svým rodičům lžou o jejich zdravotním stavu a předstírají, že jim není dobře, jen aby jim rodič napsal omluvenku a ony tak mohly zůstat doma. Čtvrtým druhem jsou **útěky ze školy**. Žák přijde do školy a učitel zapíše jeho přítomnost do docházkové knihy. Avšak průběhu dne odejde na pár hodiny ze školy nebo zůstane ve škole, ale nedostaví se do hodiny. Pátým a posledním druhem je **odmítání školy**. „*Patří sem poruchy pramenící z problémů ve škole, například z pocitu, že učení je moc těžké, strach, že žák bude šikanován, školní fobie nebo deprese.*“ Rodiče mají problém dítě přesvědčit, aby chodilo do školy, protože z ní má strach.

Příčiny zanedbávání školní docházky mohou být různé. Žáky škola nebaví a nechce se jim učit, nemají dobré vztahy se spolužáky nebo mohou mít strach chodit do školy. Strach mohou mít z nějakého učitele, ze spolužáků nebo i z rodičů (Martínek, 2009, s. 97).

Martínek (2009, s. 97) dělí příčiny záškoláctví do tří skupin:

1. „*negativní vztah ke škole,*

2. *vliv rodinného prostředí,*
3. *trávení volného času a vliv party.*“

Negativní vztah ke škole mohou mít žáci, kteří ještě nejsou dostatečně zralí na školní docházku. Ve škole mají problémy, protože si chtějí hrát a nedokáží udržet pozornost učitele. Také to mohou být méně nadaní žáci, kteří mají problémy se zvládnutím učiva a jsou učiteli káráni nebo se jim spolužáci posmívají. Dále to mohou být mimořádně nadaní žáci, kteří mohou být učiteli často vyzdvihoováni. Ostatní spolužáci pak mají tyto žáky za šprty. Negativní vztah ke škole si také mohou žáci vybudovat na základě příliš vysokých nároků, které na ně kladou učitelé. Žáci se pak ve škole necítí vůbec dobře. Může to být spojeno s faktem, že nejsou moc nadaní a škola jim moc nejde, tudíž mají špatné známky. Těmto žákům se pak mohou ostatní žáci posmívat, vylučovat je ze skupiny, tak může mít problémy se sociálními vztahy. Také může mít špatný vztah s učitelem. Vliv na negativní vztah mohou mít také sami učitelé, kteří jsou zaujatí proti některému z žáků a nehodnotí je spravedlivě. Setkáváme se také s problémy při integraci zdravotně postižených žáků, kteří nejsou přijati kolektivem spolužáků. Žák také může trpět školní fobií, kdy je narušena jeho psychika, má velký strach ze školy, pociťuje úzkost (Martínek, 2009, s. 97-99).

„Na počtu žáků s negativním vztahem ke škole se stále častěji a výrazněji podílí skupina těch šikanovaných. Stále častější šikana u nich způsobuje strach nejen z pohybu ve škole, nýbrž i obavu z cesty do školy a domů“ (Martínek, 2009, s. 99).

Na záškoláctví žáků může mít velký vliv **rodinné prostředí**. Rodina je pro dítě velmi důležitá, má na něj vliv od samotného narození a také svým chováním a jednáním velmi ovlivňuje rozvoj osobnosti dítěte. Na základě výchovy rodičů a jejich působení na dítě je velmi ovlivněn jeho životní styl. Zdůrazňuje, zde že by se mělo v první řadě pátrat po jádru rizikového chování v rodině. *„Na dítě negativně doléhá jak přehnaná péče a s ní spojené vysoké nároky rodičů, tak i jejich nezáměr o ně, o školu a školní prospěch.“* Rodiče, kteří upřednostňují kariéru a peníze před dětmi, dost často nahrazují lásku a péči penězi. Dítě pak hledá jiné zázemí, kde bude přijato. Může se tak stát, že se začne scházet s partou kamarádů, která pravidelně chodí za školu a strhnou jej s sebou (Martínek, 2009, s. 99-100).

Bakošová (2005, s. 138) zmiňuje zvýšené riziko záškoláctví u romských rodin nebo také u rodin, které mají mnoho dětí a u sociálně slabších. Rodiče tak nechávají starší děti doma, aby hlídaly ty mladší. Pak jsou také rodiny, které se nezajímají o děti a neřeší tak jejich vzdělání.

S tím je spjata třetí příčina, která souvisí s **trávením volného času a vliv party na jedince**. Trávení volného času v partách ovlivňuje styl projevu, hudební styl, úpravu vzhledu a také přístup ke školní docházce a vzdělávání se nebo názory na zaměstnání a uplatnění se v životě. Děti mají většinou v partě někoho, kdo jim jde příkladem a mají ho jako svůj vzor. Některé party preferují záškoláctví, pokud k nim chce jedinec patřit a zapadnout do party, tak se jejich pravidlům podřídí. Samozřejmě vlivem party nemusí docházet jen k záškoláctví, ale děti mohou také kouřit, pít alkohol nebo brát drogy (Martínek, 2009, s. 100).

Kyriacou (2005, s. 51) zdůrazňuje názor více autorů, kteří se shodují, *„že pro první neomluvenou nepřítomnost vždy existuje jasný důvod. Může jím být šikana, nevypracovaný domácí úkol, nutnost postarat se doma o nemocného, případně snaha vytáhnout se před kamarádem.“* Je důležité, aby se rodiče spolu s pedagogem snažili najít pravý důvod záškoláctví. Kdyby se jim nepodařil ten důvod najít, tak by se mohlo stát, že žák bude dál chodit za školu. Může se také stát, že rodiče se o své dítě nezajímají, tak ani neví, že chodí za školu. Záškoláctví se pak může opakovat, když si žák bude myslet, že má problémy při plnění úkolu, který se pro něj bude zdát obtížný a cítí, že úkol není v jeho silách a nezvládne ho. Dalším motivem k opakovanému záškoláctví může být parta kamarádů, která ho ovlivní natolik, že se jí bude snažit přizpůsobit, tak spolu s nimi bude chodit za školu.

„Pedagog by neměl chápat záškoláctví pouze jako jednání žáka, který mu komplikuje jeho práci. Vždy by v něm měl vidět reakci jedince, který není schopen adekvátně řešit své problémy“ (Martínek, 2009, s. 100-101).

Jako jedna z možností **řešení záškoláctví** je podle Martínka (2009, s. 101) vstřícná a otevřená komunikace učitele se žákem. Další možností je výchovný poradce ve škole, který by se tímto problémem měl zabývat. Důležitá je také včasná komunikace s rodiči.

1.4 Šikana

Šikanou se zabývá mnoho autorů. Řičan a Janošová (2010, s. 21) definují šikanu jako *„ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit.“* Martínek (2009, s. 109) ve své publikaci popisuje šikanu takto: *„Jeden nebo více žáků úmyslně a většinou opakovaně týrá spolužáka nebo spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.“* Bakošová (2005, s. 142) poukazuje na školu, kde se setkáváme se šikanou, která je projevem násilného chování žáků ve škole.

Bakošová (2005, s. 142) rozděluje tři formy šikany. První je fyzická agresivita, kdy se agresor posmívá oběti a dojde to až do takové fáze, že agresor napadne oběť a vyvolá tak rvačku. „*Oběť je bezmocná, nemůže se bránit.*“ Další formou je slovní agrese, kdy agresor oběť zastrašuje „*vyhrožováním, mučením, vtipkováním, ironizováním.*“ Třetím typem jsou násilné, manipulativní příkazy. Agresor nutí oběť plnit různé nesmyslné příkazy například nosit na zádech cedulku se zesměšňujícím textem.

Vždy jde o převahu síly nad obětí, kde není podmínkou jen fyzická síla nad obětí šikany, ale může se také jednat o psychickou sílu. Většinou šikanuje fyzicky silnější agresor slabšího, ale tohle není vždy pravidlem. Psychicky odolnější jedinec pak může vybrat oběť, ze které cítí slabost. Oběť je většinou jedince, který není tak psychicky odolný, neumí s ostatními spolužáky normálně mluvit, vůbec se neprosazuje, straní se spolužáků a může také tělesně vypadat trochu jinak než ostatní. Převahu může mít také větší skupinka jedinců, která šikanuje buď jedince nebo menší skupinku. Dalším možným agresorem může být intelektově zralejší jedinec (Martínek, 2009, s. 110-111).

Při **nerovnováze sil mezi šikanujícím a šikanovaným** šikanující zneužívá toho, že je silnější než oběť. V tu chvíli má agresor velkou převahu nad obětí, která se není schopna sama ubránit. Může se jednat o nerovnováhu jak na fyzické, tak na intelektuální úrovni. Šikanující nemusí být jen osoba, která je fyzicky zdatnější (Janošová et al., 2016, s. 31-33).

Oběť vnímá útok jako nepříjemný, může se tak dívat na základě přezdívky, kterou dostane od spolužáků. Přezdívka se mu opravdu nelíbí a nechce, aby mu tak ostatní říkali. Snaží se bránit, díky čemuž může být někdy i impulzivní a vypadat, jako by byl agresorem on sám. Dalšími oběťmi šikany mohou být děti, které jsou ze sociálně slabších rodin a ostatní spolužáci se jim mohou posmívat, mít na ně nemístné poznámky a vyloučit je tak z kolektivu (Martínek, 2009, s. 111-112).

U **záměrnosti v šikaně** se jedná o nevyprovokované útoky na šikanovaného, jeho záměrné mučení či týrání. Šikana probíhá za účelem poškození oběti. Pro pedagogy je záměrnost v šikaně velmi důležitá, protože pak mohou lépe pracovat s informacemi a vyvodit z toho patřičné závěry. Mohou díky tomu lépe pracovat jak s agresorem, tak s obětí. Při zjišťování účelu trýznění oběti občas nezjistíme pravdu. Jeho záměr je často zkreslen. Sám si nepřipouští následky, které jeho chování nese. Agresor může šikanovat oběť bez jakéhokoli motivu. Oběť tak nezná příčiny vzniku šikany. (Janošová et al., 2016, s. 28-31).

Dalším kritériem je **opakování útoků**. Útoky na šikanovaného se stále opakují. Oběť nikdy neví, kdy přijde od agresora další útok, takže je pod velkým tlakem a v permanentním stresu. Odnáší to zejména jeho psychika (Janošová et al., 2016, s. 34-35).

Útok může být dlouhodobý, ale i krátkodobý. U krátkodobé šikany je problém, může být víc problémová, protože o ní učitel vůbec nemusí vědět a nemusí se na ni přijít (Martínek, 2009, s. 112).

Nejčastější forma šikany je mezi žáky. Jeden žák nebo skupina žáku šikanuje jiného. Šikanovat také může učitel žáka, kdy ho hodnotí jiným neobjektivním způsobem než ostatní žáky. Situace může být i opačná, kdy žák šikanuje učitele. Žáci v hodině schválně vyrušují a snaží se jej tak vyprovokovat. Šikanovat mohou také rodiče učitele, kdy mají na něj vysoké nároky a myslí si, „*že škola jim musí ve všem vycházet vstříc.*“ Rodiče jsou často přesvědčeni, že ví všechno nejlépe a „*snaží se své dítě bránit před jakýmkoliv omezením.*“ Další variantou je šikana rodiče učitelem. „*Trpí jí rodiče, kteří sami vědí, že jejich dítě má potíže, nedokáží si s ním sami poradit a chtějí je se školou řešit.*“ Na základě toho pedagog řeší danou situaci s rodičem a radí mu, jakým způsobem má danou situaci řešit, případně jak jej trestat. Šikanovat se také mohou učitelé navzájem. Může se jednat o nového učitele, který se snaží zavádět nové metody a postupy, jenže ostatním učitelům, kteří již mají za roky praxe své zaseté postupy, se to nelíbí. Poslední forma šikany může být mezi ředitelem a učitelem, kdy ředitel zahlcuje učitele velkým množstvím úkolů, které mají problém plnit. Vedení může učiteli také nadávat, zesměšňovat ho (Martínek, 2009, s. 113-117).

Kolář (2011, s. 74) poukazuje na rozdíl mezi dětskou šikanou a šikanou mládeže, který spočívám v tom, že ty dětské jsou mírnější a dají se lépe zjistit, díky čemuž lze zajistit včasný zásah. „*Dětské šikany jsou oproti šikanám mládeže více náladové, méně úporné a propracované, připomínají spíše „štvanici“ než „mafíánskou mašinérii“.*“

1.5 Hráčství

Nešpor (2011, s. 70) uvádí, že hazard je rozšířený převážně u chlapců. V dětství dochází k rychlejšímu rozvoji návykových nemocí. „*Nepřekvapují proto údaje z literatury, podle nichž je výskyt patologického hráčství mezi dospívajícími a mladšími dospělými vyšší než v celé populaci.*“

Závislostní hráčství u dětí a mládeže začíná vlivem působení různých rizikových faktorů. Je to spojeno s mnoha možnostmi hazardu, které jsou dostupné pro dospívající. Hazard je také různými způsoby velmi propagován (Nastally a Dixon, 2010 in Nešpor, 2011, s. 72).

Rozšíření hracích automatů, sázkových kanceláří a losování sázkových her v televizi ovlivňuje děti a mladistvé, kteří mohou začít také sázet a může se tak u nich projevit závislost na hazardních hrách. Tito jedinci si mohou peníze na hrací automaty nebo další sázky obstarávat tím, že začnou krást (Malach, 2010, s. 226). Závislost na hazardních hrách může následně vést k zadlužení, kvůli čemuž se může jedinec dostat do velmi nepříjemné situace (Matoušek et al., 2010, s. 269).

Velký vliv na patologické hráčství mají rodiče, kteří již hrají hazardní hry. Dalšími faktory mohou být nedostatečná péče o dítě, vřelých vztahů s dítětem a také minimální dohled ze strany rodičů (Nešpor, 2011, s. 72).

Nešpor (2011, s. 74) je toho názoru, že by se měla omezit propagace hazardu, aby neovlivňoval děti a mladistvé. Tyto věkové skupiny jsou více náchylné na rozvoj závislosti, je tedy celosvětovou prioritou, aby děti a mladiství neměli přístup k hazardu.

„Prevenci problémů působených hazardními hrami je vhodné zasadit do rámce výchovy ke zdravému způsobu života a integrovat jí s prevencí škod působených návykovými látkami“ (Nešpor, 2011, s. 91).

1.6 Prevence rizikového chování

Malach (2010, s. 186) definuje pojem prevence jako: *„předcházení určitému nevhodnému, patologickému jednání jedince, které by mohlo nastat za určitých vnitřních i vnějších podmínek.“*

Sociální prevence znázorňuje činnosti, které mají vliv na průběh socializace, začlenění daného jedince. Činnosti, které se zaměřují na rizikové faktory, které by jej mohli do budoucna negativně ovlivnit a jsou tak považovány za zásadní příčiny, jež mohou vést k trestné činnosti (Malach, 2010, s. 187). Služby sociální prevence se snaží o předcházení sociálnímu vyloučení jedinců, kteří jsou sociálně znevýhodněni, žijí v rizikovém prostředí, mají špatný životní styl a může u nich být i zvýšené riziko pro páchaní trestné činnosti. Smyslem této prevence je pomoc jedincům ve zdolávání jejich nepříznivého sociálního stavu (Pojmosloví NZDM, 2008, s. 3).

Politika primární prevence rizikového chování je komplexním souborem všech koordinačních, legislativních, regulačních a finančních opatření, jejichž účelem je zabezpečit funkční systém primární prevence rizikového chování, snížit míru rizikového chování u dětí a mládeže a minimalizovat jeho vznik (Národní strategie primární prevence 2019-2027, MŠMT, 2019, [online]).

Všeobecná primární prevence se orientuje na skupiny dětí a mládeže, například podle věku nebo podle sociálních či jiných činitelů. Zde nejde jen o dělení na rizikové skupiny. Jsou to preventivní programy zaměřené na různá témata, které vedou lidé, kteří jsou k tomu patřičně vyškoleni. Prevence se provádí ve větších skupinách. Cílem těchto preventivních programů je zabránit či oddálit možný vznik různých druhů rizikového chování. Příkladem rizikového chování může být užívání různých druhů návykových látek, jako jsou drogy, alkohol nebo kouření (Národní strategie primární prevence 2019-2027, MŠMT, 2019, [online]).

Selektivní primární prevence se orientuje na skupiny lidí, kteří jsou přímo ohroženi různými podobami rizikového chování. Tyto skupiny jedinců jsou, více než jiní obyvatelé, ohroženy vlivem působení různých rizikových činitelů. Těmito skupinami mohou být například děti a mladiství, kteří jsou přímo ohroženi rizikovým chováním. Zde uvádí příklad dětí a mladistvých, kteří ve škole nemají moc dobré známky nebo školu předčasně ukončili. Jejich neúspěch byl zapříčiněn faktem, že jsou z rodiny problémových alkoholiků. Prevence je určena pro jedince nebo malé skupinky. Selektivní primární prevenci by tak měli provádět pracovníci, kteří mají vyšší vzdělání v bakalářském studijním programu. V této prevenci se pracuje s celou skupinou, nedochází k hodnocení každého jednotlivého člena skupiny. Na základě vyhodnocení situace ve skupině se přechází k následné skupinové práci (Národní strategie primární prevence 2019-2027, MŠMT, 2019, [online]).

Indikovaná primární prevence se orientuje na děti a mladistvé, kteří jsou přímo ohroženi rizikovým chováním, nebo se u nich už některý druh rizikového chování projevil. Pracovník již usiluje o včasné zachycení rizikového chování. Kdy musí správně vyhodnotit danou situaci a následně začít s realizací intervence. Do skupiny indikované primární prevence jsou jedinci voleni na základě různých dotazníků, diagnostikou a jinými prostředky. Zde se již situace vyhodnocuje u každého jedince zvlášť. Tento typ prevence vyžaduje pracovníky, kteří absolvovali trénink pro preventisty nebo mají dostačující vzdělání pro tuto práci (Národní strategie primární prevence 2019-2027, MŠMT, 2019, [online]).

2 OBDOBÍ ADOSLESCENCE

Thorová (2015, s. 414) vymezuje počátek adolescence mezi 12. a 13. rokem života a konec v 19 letech. Langmeier a Krejčířová (2006, s. 143) rozdělují dospívání do dvou fází. První fází je období pubescence, které trvá od 11 let do 15 let. Druhou fází je období adolescence, které pokračuje od 15 roku jedince do 22 let.

Období adolescence trvá několik let, v průběhu se dítě proměňuje v dospělého člověka. Na základě zvýšené produkce pohlavních hormonů dochází v průběhu proměny k tělesným změnám, „*emočnímu, kognitivnímu a sociálnímu vývoji*.“ To vše se děje s nástupem puberty (Thorová, 2015, s. 414). V důsledku postupné proměny v dospělého člověka je kladen velký nárok na dítě. Dítě se postupně připravuje na samostatný život, tak i na sociálně zodpovědné chování. Je tak vystaven stresovým situacím, které musí zvládat „*Častěji zahájení puberty je považováno za rizikový faktor pro vznik nejrůznějších psychických problémů a obtíží v chování*“ (Petersen, Taylor, 1980 in Mendle et al., 2007 in Thorová, 2015, s. 414).

V období dospívání hrají velmi podstatnou roli vztahy s vrstevníky. Tyto vrstevnické vztahy z velké části mohou ovlivnit jeho osobnost a chování. Ve vrstevnických skupinách dochází k přirozenému rozvoji spolupráce mezi vrstevníky. V průběhu dospívání tak dochází u jedince k souvislým změnám, které jsou ovlivněny působením různých vlivů prostředí, ve kterém se nachází. Tohle následně ovlivňuje výsledné kladné nebo negativní změny v jeho životě (Lerner, Galambos, 1998 in Thorová, 2015, s. 414).

V tomhle období dítě začíná vzdorovat rodiči a experimentuje (Thorová, 2015, s. 416). Na rozvoj dospívajícího záporně působí nedostatek pozornosti ze strany rodiny nebo také scházení se s vrstevníky, kteří mají určitým způsobem narušené chování (Ary et al., 1999 in Thorová, 2015, s. 416).

Podle Jamese Marcii jsou pro adolescenty běžné všechny čtyři stavy identity:

1. „*Přejatá forma identity – přijme identitu rodičů*
2. *Difuzní forma identity – nemá vyhraněný názor a často jej mění*
3. *Forma moratoria – krize, trápí se pochybnostmi a pociťuje úzkost*
4. *Dosažená identita – po projití jednou nebo všemi fázemi, mít otázku identity“*
(Thorová, 2015, s. 420-421).

Za osobní zralost se považuje postupné projití všemi čtyřmi stavy a z hlediska vývoje je tento stav zcela v pořádku. V případě, že dospívající zůstanou v první nebo druhé fázi, mají

nižší sebevědomí a názory, bývají rigidnější, mají problémy se vztahy s jinými lidmi i sami se sebou (Thorová, 2015, s. 421).

V době dospívání jsou důležité sociálně-emoční vztahy, které má dospívající s vrstevníky a přáteli. Tyto vztahy ovlivňují ve velké míře způsob jeho chování. Dospívající se mohou s vrstevníky a přáteli vzájemně lépe chápat, ale i soupeřit mezi sebou, kdy situaci mohou řešit i impulzivně a vyhrotit až do dramatického závěru. Dospívající se bojí odmítnutí ze strany vrstevníků a vyloučení se skupiny, proto jsou často i přecitlivělí (Sebastian et al., 2010 in Thorová, 2015, s. 421).

V tomto období dospívající jedinci nerespektují autoritu a stále častěji překračují hranice slušného chování. Jsou citliví na nátlak psychické manipulace a často jí i podléhají. To se stává v případech, kdy se adolescent cítí osamocen, nemá v nikom oporu. Snaží se uniknout z reality (Thorová, 2015, s. 422-423).

V současné době internetu stále více adolescentů raději uniká do světa virtuální komunikace, kde mohou dát prostor své vlastní fantazii. Existují různá fóra a chaty, kde se kdokoli může stát kýmkoliv. Často se stává, že v takovémto anonymním chatu mění své chování. Cítí větší anonymitu, mohou bavit na jakékoliv téma, aniž by je někdo odsuzoval, s vědomím, že kdykoliv mohou fórum opustit, aniž by vystoupili z anonymity (Thorová, 2015, s. 423).

Bohužel tato komunikace může mít i špatné důsledky. Dospívající se může lehce stát obětí kyberšikany. Při seznamování pomocí sociálních sítí na internetu se mohou stát obětí sexuálního zneužívání. Mohou se zde také objevovat komentáře, které nejsou pro dospívajícího vůbec pěkné, vrstevníci mohou zejména vkládat obrázky nebo videa, které ponižují adolescenta a mohou tak vážně poškodit a narušit identitu dospívajícího člověka (Thorová, 2015, s. 424).

Zvýšená náchylnost k rizikovému chování v adolescenci

V období adolescence „*vyzrávají mozkové oblasti a okruhy, které ovlivňují lidskou motivaci a umožňují člověku prožívání jídla, sexu, lásky, peněz a také drogy jako velmi příjemné a vysoce odměňující*“ (Volkow et al., 2004 in Young et al., 2005 in Sevy et al., 2006 in Thorová, 2015, s. 430). Psychika adolescentů je v tomto období mnohem zranitelnější a náchylnější k psychopatologii, protože prožívají emoce mnohem intenzivněji a jejich regulační dovednosti se rozvíjejí pomalejším tempem. Rizikovým chováním můžeme označit „*nebezpečné řízení, nechráněný pohlavní styk, experimentování s omamnými látkami*“ (Thorová, 2015, s. 430). Horní hranice rizikového chování je stanovena v rozmezí

čtrnáctého a patnáctého roku života dospívajícího (Burnett et al., 2010 in Thorová, 2015, s. 430)

V tomto období Thorová (2015, s. 430-432) poukazuje na velké riziko pití většího množství alkoholu, kouření cigaret, marihuany a užívání drog. Je zde větší pravděpodobnost onemocnění a projevení závislosti už v mladém věku a tento problém se může prohlubovat v dalších obdobích života člověka. Následkem mohou být také emoční problémy, problémy ve vztazích, nedosažené vzdělání, s tím je spojen problém obtížného zařazení do pracovního procesu, problém s hledáním zaměstnání a udržení si jej.

3 NÍZKOPRAHOVÉ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ

Legislativně je funkce nízkoprahového zařízení pro děti a mládež zakotvena v §62 zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. „*Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně.*“ V zákoně jsou také přesně vymezeny základní činnosti nízkoprahového zařízení pro děti a mládež:

- a) *„výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,*
- b) *zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,*
- c) *sociálně terapeutické činnosti,*
- d) *pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí“ (Zákon č. 108/2006 Sb., [online]).*

Klienti nízkoprahového zařízení pro děti a mládež jsou jednotlivci nebo skupiny z určité komunity, kteří žijí ve stejné městské lokalitě nebo jsou spjati svou kulturou. Jsou to klienti, kteří se z různých důvodů neúčastní kroužků nebo různých volnočasových aktivit. Každá kultura má specifický způsob života, který je pro společnost často nepochopitelný až nepřijatelný. Klientem nízkoprahového zařízení může být kdokoliv, kdo má zájem o využití aktivit nebo služeb, které zařízení nabízí (Matoušek et al., 2013, s. 411). Nízkoprahové zařízení se může zaměřit na určitou klientelu dětí a mládeže, například na romskou klientelu. Nízkoprahové zřízení také může pořádat různé aktivity o víkendech či prázdninách (Matoušek, 2010 et al., s. 273).

Nízkoprahová centra mají podstatnou roli při prevenci chování, které se liší od stanovených norem společnosti a také při rozvíjení prosociálního chování dětí a mládeže. Tato nízkoprahová centra zřizují různé nestátní instituce. Tato zařízení poskytují klientům různé možnosti, jak u nich trávit volný čas. Mají tak možnost být v prostředí, které není pro ně ničím rizikové. Některá nízkoprahová centra také pořádají různé aktivity v přírodě, které mohou být realizovány o víkendech či nějaký prázdninový pobyt s vytvořeným programem (Matoušek, 2011, s. 97).

Cíl nízkoprahového zařízení

Cíl nízkoprahového zařízení pro děti a mládež spočívá v poskytování pomoci při zvládnutí různých potíží klientů, které jsou většinou osobního rázu. Jedná se spíše o klienty, kteří se nechtějí svěřovat doma své rodině nebo přátelům, protože mají strach jim cokoliv říct a bojí se, aby z toho neměli nějaké problémy. Zároveň také nechtějí řešit jejich problémy v různých organizacích k tomu určených nebo ani neví, na koho by se měli obrátit (Matoušek et al., 2013, s. 411)

Jde zde o integrování klientů různých subkultur a podílení se na životě místní komunity. Pracovníci nehodnotí klienty s kriminální minulostí, ale pomáhají jim se začleněním do společnosti. Poskytují klientům základní poradenství (Matoušek et al., 2013, s. 411).

Poskytované služby

Kontaktní práce spočívá v upevnění vztahu s klientem, který se zakládá na vzájemné důvěře, posouvají a upevňují se přátelské vazby s klientem. Tvoří se individuální plán, na kterém se s klientem následně pracuje. Tato kontaktní práce se realizuje v soukromí, kdy je pracovník s klientem v kontaktní místnosti a mají tak dostatek soukromí na rozhovor. **Situační intervence** se provádí v zařízení, když vznikne nějaká nepříznivá situace mezi klienty, kterou je potřeba vyřešit. Jedná se o přímý zásah pracovníka do vzniklé situace, kdy s klienty reflektuje vzniklou situaci a následně se s nimi baví o jiných a vhodnějších možnostech řešení dané situace. Tato situační intervence probíhá s výchovným podtextem. **Informační servis uživatelů** je zaměřen na poskytnutí různých informací klientovi. Jedná se také o práci v kontaktní místnosti. Informace mohou být zaměřeny na různá témata dle potřeby jednotlivých klientů. Může se jednat například o informace ohledně školy, vzdělání, vztahů s rodinou či vrstevníky, hledání práce. Mohou to být také informace, které se poji k rizikovému chování, jako například užívání drog, alkoholu, kouření a další. **Krizová intervence** řeší nepříznivou situaci, se kterou se klient potýká a potřebuje pomoc. Jedná se o rozhovor pracovníka s klientem, ve kterém zjišťuje příčiny krizového stavu a probírá s ním možnosti řešení jeho situace. Zde je nutné, aby krizovou intervencí prováděl řádně proškolený a kvalifikovaný pracovník. **Zprostředkování dalších služeb** zahrnuje pomoc při kontaktu jiné služby, doprovod klienta nebo také pomoc při nějakém jednání. **Případová práce** probíhá v delším časovém období, v rámci kterého klient s pracovníkem formuluje smlouvu a následně vytvoří individuální plán, kdy si společně určí podmínky této smlouvy a také si vymezí časové období, za které ji chtějí zvládnout dokončit. Pracovník tak při

pravidelných schůzkách s klientem přezkoumává postupné naplňování této smlouvy a pravidelně tak reflektuje naplněnost dané smlouvy. **Skupinová práce** je práce se skupinou klientů, která je orientovaná na psychosociální rozvoj určitých dovedností, v určitém časovém období. **Práce s blízkými osobami** je podmíněna souhlasem klienta. Pracovník je vázán mlčenlivostí a bez souhlasu klienta nesmí nikomu poskytnout žádné informace o něm. Může se jednat o podání informací nebo může jít o nějakou formu poradenství rodině, kamarádům a dalším. **Pobyt v zařízení** znamená, že klient nevyužívá žádné ostatní služby nízkoprahového zařízení. Může však být v klubu, kde má zázemí a může se účastnit různých nabízených volnočasových aktivit. **Volnočasové aktivity** jsou aktivity, které si klienti zvolí pro vyplnění jejich volného času. Mohou tak využít veškeré vybavení, které klub má, například hudební nástroje, deskové hry, výtvarné potřeby. Zde jen pracovníci zapůjčí klientům potřebné vybavení pro realizaci jimi zvolené aktivity. **Preventivní, výchovné a pedagogické programy** jsou tvořeny podle potřeb klientů, kteří do nízkoprahového zařízení dochází. Může se jednat o prevenci užívání návykových látek, alkoholu, rizikového sexuálního chování a mnoho dalších. **Jednorázové programy** mohou být například různé besedy nebo jiné aktivity, které jsou buď v klubu, nebo mimo něj, kde je pro ně připravena beseda. Také může do klubu přijít externí pracovník a udělat přednášku. **Doučování** slouží pro klienty, kteří potřebují pomoc s přípravou do školy. Může se jednat o pomoc s probíranou látkou ve škole či pomoc s vypracováním domácího úkolu (Pojmosloví NZDM, 2008, s. 5-8).

Zásady poskytovaných služeb

Klientem nízkoprahového zařízení pro děti a mládež se může stát kdokoli, musí jen spadat do cílové skupiny, pro kterou je zařízení určeno. Každý klub si určuje svoje pravidla, kterých není mnoho. Nejčastěji se může jednat o zákaz násilného chování, chování se sexuálním podtextem, užívání návykových látek v zařízení. Klienti do nízkoprahového zařízení dochází dobrovolně a je zcela na nich, zda budou chodit pravidelně, nebo se tam objeví jednou za čas. V klubu si volí aktivity podle svého uvážení a možností klubu. Všechny aktivity mají dobrovolné a nikdo je nemůže do ničeho nutit. Za poskytované služby v nízkoprahovém zařízení klienti neplatí, tak mohou službu využívat i klienti ze sociálně slabších rodin. Pracovníci si budují s klienty přátelský vztah. Při komunikaci používají jazyk cílové skupiny, nepoužívají odborné pojmy. Snaží se přizpůsobit potřebám a dovednostem klientů (Matoušek et al., 2013, s. 411).

Klienti mají v klubu prostor k seberealizaci, k rozvoji osobnosti, navázání přátelských vztahů, práci na individuálních plánech. Mají možnost účastnit se rozvojových her nebo sportovních aktivit. Mohou se také podílet na tvorbě programu (Matoušek et al., 2013, s. 411).

Sociální práce s klienty

Kraus (2014, s. 184) uvádí, že „*v sociální práci se jako hlavní cíl práce s mládeží chápe podpora osobnostního rozvoje jedince prostřednictvím sociální výchovy.*“

V rámci sociální výchovy se jedinci mohou naučit řešit své problémy a převzít plnou odpovědnost za činy, které spáchají. Také se učí řešit konflikty či nelehké situace nenásilnou formou bez použití agresivního jednání a neuchylovat se tak k užívání návykových látek, jako třeba alkoholu, cigaret, drog a dalších. Mládež je pracovníky podporována v rozvoji osobnosti a v možnostech efektivního využívání volného času. Pracovníci jim dávají prostor k jejich seberealizaci, kdy mohou mladiství rozvíjet svůj talent, kterým může být například tanec, hra na hudební nástroj, sportovní aktivity, výtvarná činnost a spousta dalších činností (Kraus, 2014, s. 184).

Práce s romskými klienty může podle Krause (2014, s. 184) pomoci k vytvoření pozitivního přístupu ke vzdělávání a také motivování klientů k řádné docházce do vzdělávacího zařízení. Vlivem pozitivního přístupu a motivace následně dochází k rozvoji osobnosti daného jedince. Problémovým klientům sociální pracovníci pomáhají, aby se lépe socializovali.

Sociální pracovník a pracovník v sociálních službách

Práce sociálního pracovníka je vymezena zákonem, právy a povinnostmi, které stanoví zaměstnavatel a také standardy sociálních služeb (Matoušek, 2013, s. 44).

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách definuje popis činnosti sociálního pracovníka.

Matoušek (2016, s. 201) ve slovníku sociální práce definuje sociálního pracovníka jako pracovníka, který provádí „*sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně-právních problémů, poskytujícího sociální poradenství, provádí analytickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízení služeb sociální prevence, depistážní činnost, poskytuje krizovou pomoc, sociální poradenství a sociální rehabilitaci.*“

Předpoklady pro výkon práce sociálního pracovníka jsou **zdatnost a inteligence**. Sociální pracovník by měl být fyzicky zdatný, měl by dbát o své duševní zdraví, ale také zdravý životní styl. Důležité je také, aby se sociální pracovník neustále vzdělával a obohacoval své

znalosti o nové teorie a techniky práce. Dalším předpokladem je **přitažlivost**. Tu chápeme jako náklonnost klienta k pracovníkovi, kdy si mohou být věkově blízko, prožili podobnou situaci, jsou si něčím podobní, mají podobné názory a další. Pracovník je pro klienta přitažlivý nejen svým zevnějším vzhledem, ale i vnitřním vzhledem, kdy na něj působí svým chováním, způsobem komunikace a také dostatečným odborným vzděláním. Dalším velmi důležitým předpokladem je **důvěryhodnost**. Je velmi důležité, aby pracovník vzbuzoval v klientovi pocit důvěry. Měl by umět zachovat mlčenlivost o klientovi. Dále by měl být na pracovníka spoleh, měl by se klientovi věnovat a snažit se jej pochopit a pomoci mu. **Komunikační dovednosti** sociálního pracovníka by měly být na velmi dobré úrovni. Tyto dovednosti jsou důležité pro navázání kontaktu s klientem. Pracovník by měl umět vyslechnout klienta a vcítit se do jeho pocitů či problémů. Na základě naslouchání klientovi by měl být schopen mu pomoci najít vhodné řešení jeho problémů. Pozornost by měla být věnována i neverbálním projevům, které jsou v harmonii s verbálním projevem pracovníka. (Matoušek, 2013, s. 50-51).

Matoušek (2013, s. 13) definuje způsoby práce, které se pojí s cílovou osobou „*postupy vázané*“:

- *na cílový subjekt (práce s jednotlivcem, skupinou, rodinou, komunitou atd.),*
- *na jeho aktuální situaci (sociální znevýhodnění na začátku života, předvídatelné a nepředvídatelné sociální události),*
- *na relevantní vztahový kontext (vrstevnická skupina, rodina, organizace),*
- *někdy i na systémové vazby (regionální, národní či nadnárodní sociální politika).“*

Práce sociálního pracovníka požaduje vysokoškolské vzdělání, ale u pracovníka v sociálních službách stačí středoškolské vzdělání a splnění kvalifikačního kurzu. Tím pádem má sociální pracovník vyšší kompetence než pracovník v sociálních službách. Na pracovníky v sociálních službách nejsou kladeny tak vysoké nároky na vzdělání jako na sociálního pracovníka (Matoušek, 2011, s. 47-48).

Terénní sociální pracovník

Terénní sociální práce začala vznikat v západní Evropě od šedesátých let dvacátého století. Z počátku byla terénní práce zaměřena hlavně na delikventní mládež, která v ganzích páchala trestnou činností. Postupně se, ale streetwork začal zaměřovat i na jiné cílové skupiny „*děti a mládeže potencionálně rizikové, na bezdomovce, uživatele drog, prostitutky, resp. prostitutky*“, tak se i rozšířilo pole působnosti (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 194-195).

Terénní sociální pracovník se hodně zajímá o sociálně ohrožené děti a mládež, na které působí špatným vlivem prostředí, ve kterém žijí nebo kteří již vykazují znaky rizikového chování (Hofbauer, 2004, s. 95).

Cíl streetworku spočívá v navázání kontaktu se skupinami jedinců, u kterých je zřejmé, že potřebují pomoc, ale sami by si o pomoc neřekli nebo ji dokonce vůbec nechťejí (Kraus, 2014, s. 187).

Kraus (2014, s. 184-185) dělí terénní práci na přímou a nepřímou. Přímá práce je práce s klientelou, která je jejich cílovou skupinou pracovníků. Práce s klienty probíhá buď v jejich přirozeném prostředí, nebo v zařízeních, kde se mohou spolu scházet. V přímé části pracovník nejdříve monitoruje terén, poté se seznámí s danou lokalitou, kde si vyhledá skupinu dětí a mládeže. Následně s nimi naváže kontakt a snaží se získat jejich důvěru. Na základě zjištěných informací analyzuje situaci. Na základě analýzy provádí krizové intervence nebo poradenství. Nepřímá práce spočívá v administrativní činnosti, dále je to plánování nebo prezentace a jednání s různými organizacemi. Mohou to být různé vzdělávací organizace, úřady, společenské organizace a další.

Bednářová (1995 in Matoušek, Matoušková, 2011, s. 196) definuje tři fáze práce terénního pracovníka. První fáze je vyhledávací, kdy terénní pracovník mapuje situaci a následně si vyhledá skupinku nebo jedince, kterou osloví a naváže s nimi konverzaci. Druhou fází je budování zázemí, kdy dochází k vyhledání a vytvoření místa, kde se budou společně scházet s jedinci nebo skupinkou dětí a mládeže. Může se jednat o přestavbu staré garáže, zkušebny nebo nějaké nevyužívané místnosti, kde se následně vybuduje klub. Třetí fází jsou pobyty v přírodě, které může pracovník pořádat. Programy, které klientům pracovník připraví, by měly být obtížné, dobrodružné, ověřující jejich vlastní sílu a také posilující skupinovou spolupráci.

Terénní služba neboli streetwork se zejména zabývá monitorováním situace v dané lokalitě a informování veřejnosti o možnostech využívání služeb nízkoprahového zařízení. Pracovníci také mohou udržovat kontakt s klienty, kteří nechťejí chodit do klubu nebo neustále porušují pravidla klubu, a tak do něj mají zákaz vstupu. Mohou s klienty pracovat v jejich přirozeném prostředí (Matoušek, 2013, s. 412).

Klientela streetworkerů je převážně z velkoměst, takže se snaží zaměřovat na děti a mladistvé, které kontaktují v jejich přirozeném prostředí, ve kterém se pohybují, což

mohou být „*ulice, náměstí, pasáže domů, hospody, bary, herny, diskotéky a kluby*“ (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 195).

Primární podmínka účinné terénní sociální práce spočívá ve vstřícnosti, důvěryhodnosti, neautoritativnímu jednání, velmi dobrých komunikačních projevech, které by měly být přizpůsobeny komunikačním schopnostem dané sociální skupiny dětí a mládeže. Pro tuto práci je vhodný pracovník, který má věkově blízko k dané klientele a uznává stejné či podobné hodnoty. Důležité je také, aby si pracovník při práci s klienty počínal profesionálně, nepřekračoval meze a udržoval si určitý profesní odstup (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 195).

Pro streetworkery je velmi důležitá supervize, která by měla probíhat pravidelně (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 196). Supervize je samozřejmě také velmi důležitá pro sociální pracovníky i pracovníky v sociálních službách.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÁ ČÁST

Rozhodli jsme se pro použití kvalitativního výzkumu. Zaměřujeme se zde na možnosti řešení rizikového chování mladistvých, kteří navštěvují nízkoprahové zařízení. Jako nejvhodnější metodu pro výzkum jsme zvolili polostrukturovaný rozhovor. Nejdříve jsme definovali výzkumný problém. Dále jsme určili výzkumné cíle výzkumu a také výzkumné otázky, které nás vedly k vytvoření otázek do polostrukturovaného rozhovoru. Následně jsme se věnovali analýze dat získaných z rozhovoru se sociálními pracovníky.

4.1 Výzkumný problém

Výzkumný problém je zaměřen na možnosti řešení rizikového chování v nízkoprahovém zařízení. Zaměřili jsme se na mladistvé, kteří vykazují známky rizikového chování a specifikovali jsme možné postupy řešení a také preventivní postupy, které lze využít k předcházení vzniku nebo případně potlačí projevy rizikového chování.

Matoušek (2016, s. 175) definuje ve slovníku rizikovou mládež jako jednu z mnoha „*cílových skupin sekundární prevence*“. Na vznik rizikového chování mladistvých má vliv spousta faktorů. Jsou to dispozice získané na základě genetických faktorů, které jsou dědičné. Do rizikové skupiny dále patří mladiství se sníženou inteligencí, poruchou morálního vývoje nebo také zanedbávání vzdělání. Významnou roli zde hraje také prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá nebo také dysfunkční rodina.

V dnešní moderní společnosti je zjevný velký nárůst deviantního chování. Toto nežádoucí chování je medializováno prostřednictvím televizního vysílání, na internetu nebo pomocí článků v různých novinách či časopisech. Média stále častěji hovoří o mladistvých, kteří vykazují rizikové chování. Podle mého názoru má medializace rizikového chování velký vliv na mladistvé, kteří jsou těmito informacemi často ovlivňováni. V období dospívání chtějí zkoušet nové věci a na základě toho se u nich mohou vyskytovat různé typy rizikového chování. Bohužel si v tomhle věku neuvědomují rizika a následné problémy, které nežádoucí chování sebou nese.

V této práci jsme zjistili, s jakými druhy rizikového chování se sociální pracovníci v nízkoprahovém zařízení setkávají. Následně jsme se zaměřili na přínos nízkoprahového zařízení, které má pozitivní vliv na mladistvé vykazující známky rizikového chování. Definujeme si zde způsoby řešení, které může toto zařízení mladistvým nabídnout.

4.2 Výzkumné cíle

Hlavní výzkumný cíl:

Zjistit způsoby, kterými může nízkoprahové zařízení řešit rizikové chování mladistvých, kteří tam dochází.

Dílčí výzkumné cíle:

1. Zjistit druhy a nejčastěji se vyskytující rizikové chování mladistvých, kteří dochází do nízkoprahového zařízení.
2. Zjistit možnosti preventivních postupů sociálních pracovníků nízkoprahového zařízení při řešení rizikového chování.
3. Popsat omezení a pravomoci sociálních pracovníků nízkoprahového zařízení při řešení rizikového chování.

4.3 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka:

Jakými způsoby může nízkoprahové zařízení řešit rizikové chování mladistvých, kteří tam dochází?

Dílčí výzkumné otázky:

1. S jakými druhy rizikového chování mladistvých se sociální pracovníci setkávají v nízkoprahovém zařízení a jaké je nejčastější rizikové chování?
2. Jaké možnosti má sociální pracovník v nízkoprahovém zařízení při řešení rizikového chování?
3. Jaké mají omezení a pravomoci sociální pracovníci v nízkoprahovém zařízení při řešení rizikového chování?

4.4 Metoda sběru dat

Při výzkumu jsme zvolili metodu hloubkového rozhovoru se sociálními pracovníky v nízkoprahových zařízeních. Sestaven byl polostrukturovaný rozhovor. Otázky jsme sestavili na základě stanovených výzkumných otázek a stanovených cílů výzkumu.

Rozhovory byly realizovány během ledna a února 2020. Účastníci výzkumu byli předem seznámeni s tématem výzkumu. Před zahájením rozhovorů všichni respondenti udělili ústní

souhlas s nahráváním na diktafon. Při zahájení rozhovoru svůj souhlas zopakovali. Souhlas je tak zaznamenán na zvukové nahrávce. Rozhovory probíhaly jednotlivě v kontaktní místnosti center.

4.5 Výzkumný soubor

Při výběru výzkumného souboru jsme se rozhodli zkoumat výskyt rizikového chování u mladistvých a následně stanovit možnosti, které jim můžeme nabídnout při řešení tohoto chování. Pro výzkum jsme zvolili jedno konkrétní centrum sociálních služeb, které má na území jednoho města tři nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. Proto jsme se rozhodli vybrat pro polostrukturovaný rozhovor sociální pracovníky z již zmiňovaných nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Rozhovoru se zúčastnilo celkem pět sociálních pracovníků.

Rozhovor	Fiktivní jméno
Respondent 1	František
Respondent 2	Daniela
Respondent 3	Ludmila
Respondent 4	Romana
Respondent 5	Božena

Tabulka 2- účastníci výzkumu

4.6 Analýza a interpretace dat

Pro analýzu a interpretaci dat byl zvolen postup zakotvené teorie. Provedené polostrukturované rozhovory jsme doslovně přepsali a pak jsme jim přiřadili kódy pomocí otevřeného kódování. Následně jsme použili axiální a selektivní kódování, kdy jsme kódy zařadili do kategorií. Kategorie byly vytvořeny na základě podobností významů kódů. Nakonec jsme sestavili paradigmatický model, který jsme dopodrobna popsali.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Pro zpracování výzkumu jsme použili zakotvenou teorii, kde jsme prováděli otevřené kódování, axiální kódování a selektivní kódování. Nejdříve jsme přepsaným rozhovorům přiřadili kódy, které jsme následně zařadili do kategorií. Následně byl vytvořen paradigmatický model, který jsme popsali.

Následně jsme zde interpretovali výsledky výzkumu, které jsme doplnili o zajímavé citace z realizovaných rozhovorů respondentů. Použili jsme fiktivní jména respondentů. V interpretaci dat písmeno označuje první písmeno fiktivního jména respondenta. Číslo označuje řádek z přepsaného rozhovoru.

5.1 Kategorie

Kategorie jsme vytvořili na základě seřazení jednotlivých kódů do skupin, které jsou svým významem vzájemně provázané. Byly vytvořeny níže uvedené kategorie:

- Poslání
- Způsoby zabavení
- Poučování
- Deviace
- Pokušení okolí
- Svázané ruce
- Snaha o nápravu
- Správný směr

5.1.1 Poslání

Tato kategorie byla nasycena následujícími kódy: reference (D93, F35), propagace (B118, F37, R146), poučení veřejnosti (B106, D89, R168), nevědomost (L233), informace veřejnosti (L4), pravidelné informační schůzky (L215), pocit bezpečí (L8), rozdílná klientela (R180), jako vrba (L244, R161), mlčenlivost (D83, R158), hranice mlčenlivosti (B143, R184), systematická podpora (F9), jedinečnost zařízení (F23), navazování přátelství (F26), prolomení s razítkem (D153), volné ruce (L278).

Nízkoprahové centrum poskytuje poradenství. (L4): „... je to vlastně nějaké základní poradenství, takže kdokoliv, kdo k nám jako přijde, tak máme povinnost ze zákona mu poskytnout informace...“ Na základě rozhovoru jsme se dozvěděli, že pracovníci centra tvoří

program pro klienty. Program tvoří společně, většinou na celý následující měsíc. V případě potřeby mohou v průběhu měsíce již vytvořený program pozměnit. (L278): „...*my tady máme totální svobodu v tom, co těm klientům budeme říkat, jakým způsobem jim to budeme předávat a co k tomu všechno využijem a kdy vůbec. Máme určitě čas, kdy ho spolu trávíme, ale jak ho využijeme a jak bude vypadat, tak to je čistě jen na nás. Což je super, protože je to hrozně kreativní práce.*“

Pracovníci centra se snaží mít s klienty přátelský vztah tak, aby jim klient důvěřoval a v případě potřeby se i svěřil. (L8): „*Tady v tom prostoru si můžeme říct cokoliv. Snažíme se budovat nějakou důvěru a hodně právě na základě nějakých rozhovorů a na základě těch kontaktů s nima. Tak se snažíme jim nějak pomáhat a intervenovat.*“ Prostředí center, kde byly realizovány rozhovory, je přizpůsobeno tak, aby se tam klient cítil dobře. Klienti mohou do centra přijít a nemusí ani sdělit své vlastní jméno, pokud nechtějí. Mohou si například vymyslet nějakou přezdívku a veškeré informace, které se o nich pracovníci centra dozví, nikomu nesdělují. (D83): „...*ti uživatelé tady můžou být anonymně, takže neposkytujeme nikomu informace o nich a tak.*“ (R161): „...*klientovi poskytl to bezpečí a důvěru v nás. Pokud by se nám chtěl s něčím svěřit, tak ví, že to nikomu neřekneme.*“ Informace o klientech nesdělují ani rodinným příslušníkům, takže klient bezpečně ví, že nemusí mít strach cokoliv pracovníkovi sdělit. On to rodičům nesmí povědět, protože je vázán mlčenlivostí. (R158): „...*my bysme s rodiči neměli přijít do kontaktu.*“

Na základě našeho výzkumu jsme zjistili, že rodiče moc nechápou princip této služby, tak jim pracovníci centra musí opakovaně vysvětlovat, jak jejich nízkoprahové centrum funguje. (L233): „...*že prostě jsme sociální služba a že to funguje trochu jinak.*“ (B106): „...*musíme znovu vysvětlit princip tady té služby...*“ (D89): „...*že to má určitá pravidla, že tady s nima na něčem pracujem. Že to není jen o volnočasových aktivitách.*“ (F9): „...*je to o nějakým zvyšování kompetencí a jednak o týmové spolupráci, nějakém zařazení do kolektivu, nějakých schopnostech, který ti uživatelé získají...*“ (R168): „...*klient sem může přijít, kdy chce, kdy chce odejít a nemusí pro něho přijít nějaký dospělý člověk. Pro ty rodiče je to často i nepochopitelné...*“ Občas se také stává, že když klient dostane zákaz vstupu na klub, tak jim rodiče přijdou vynadat. (L244): „...*si stěžovat proč sem toho klienta nepustíme do klubu. Klient třeba dostal zákaz a my jim to vlastně nemusíme vysvětlovat. ...jsme vázání mlčenlivostí.*“

Mlčenlivost neplatí v případě, že by se jednalo o trestný čin, který by se musel nahlásit, nebo by někdo přišel se soudním příkazem. (B143): „...*je to samozřejmě někdy složitá ta situace,*

protože chceš primárně tomu mladistvým pomoci...“ (R184): „...pokud to ale není trestní čin. Tak to už by se muselo nahlásit.“ (D153): „...musí mít povolení, nebo když si třeba přinesou soudní příkaz, tak samozřejmě my jim musíme poskytnout ty informace.“

Z rozhovorů vyplynulo, že také záleží na lokalitě, ve které se nízkoprahové centrum nachází. Rozhovory se uskutečnily celkem ve třech centrech. Dvě centra se nacházela ve vyloučených lokalitách, kam dochází klienti převážně z okolí nízkoprahového centra. Tam chodí převážně romští klienti a klienti z azylových domů nebo ubytoven, kteří nemají finanční prostředky. (R180): *„...chodí sem za námi a najednou jsou součástí nějakého prostředí, kde se cítí dobře. ...chodí sem ze sociálně vyloučených lokalit. Sem tam nám chodí i jiní.“* Třetí centrum má jinou klientelu, protože se nachází v blízkosti sídliště. (F23): *„...my jsme ještě takovej specifickej nízkoprah v tom, že my máme fakt ty klienty asi trochu jiný, než ostatní nízkoprahy, že jsou to klienti ze sídliště, který spíš jsou asi tím rizikovým chováním ohroženi, než že by ho úplně v uvozovkách provozovali.“* (F26): *„...jsou to spíš klienti z nějakých rozvedených rodin, který hledají nějakým způsobem nějaký vztahy a vlastně, tím že ty vztahy nacházejí tady...“*

Tím, že pracovníci centra pracují ve vyloučené lokalitě, tak chodí na pravidelné schůzky, kde se dozvídají různé informace, co se právě v této lokalitě řeší. (L215): *„...chodíme na schůzky APK (asistovaná prevence kriminality). ...vždycky tam sdílí problémy tady v této lokalitě... Každý zástupce z té organizace řekne, co se řeší, pak řeknou ostatní, co si o tom myslí, co oni třeba zažili a vždycky se tam domlouvá třeba nějaká součinnost a spolupráce na takové větší úrovni.“*

Nové klienty získává centrum hlavně na základě doporučení. (F35): *„...hlavně nejlepší reklama je, když si to řeknou sami mezi sebou...“* Do nízkoprahového centra většinou dochází klienti na doporučení stávajících klientů. (D93): *„Dozví se od kamaráda, že chodí do klubu, tak přijdou na doporučení a tak, takže oni sami chtějí tady být.“* Pracovníci nízkoprahového centra také spolupracují se školami v okolí. Chodí do škol na přednášky, kde informují o principech této služby jak žáky, tak i učitele. Dále také spolupracují různé organizace mezi sebou. (B118): *„Jsou tady i školy, máme tady kontakt se školní psychologkou, která je poblíž. Jeden z uživatelů přišel na doporučení psychologky, takže tady nějaká ta spolupráce probíhá.“* (R146): *„...snažíme tady ty školy v okolí informovat, většinou ty školní psychology nebo nějaký asistenty prevence a nabízíme třeba, že si můžou k nám na prohlídku, třeba se školou nebo zas, že my můžem jít k nim do školy. ...snažíme*

se pořád ptát, nabízet, protože třeba se nám už stalo, že tady z nějaké školy nám poslala psychologka klienty...“ (F37): „OSPOD nám může poslat nějaký klienty...“

5.1.2 Způsoby zabavení

Tato kategorie byla nasycena následujícími kódy: smysluplné trávení volného času (B15, D4, F3, R8), zdravý životní styl (D9), počítačové dovednosti (D10), omezení surfování (D13), škola hrou (L24, L65, R11), rozvoj osobnosti (R5), zdravá soutěživost (B19), aktivity venku (R18), čerstvý vzduch (R21), možnost volby (R26), jen na povrch (L31).

V nízkoprahovém centru se snaží pracovníci spolu s klienty pracovat na individuálních plánech, které jsou založené na potřebách klientů. (D4): *„...práce na individuálních plánech a jsou jenom individuální schůzky pro děti a mládež. Jinak tady můžem využít to vybavení co tady je kromě tady těch programů anebo kdykoliv si třeba sami něco vymyslí nebo dohodnou se, tak je necháváme si zvolit, co třeba chtějí dělat.“* Centrum také nabízí spoustu volnočasových aktivit. (B15): *„...uživatelé můžou užívat zařízení našeho centra. Takže tady máme ping pongový stůl, fotbálek... různé vybavení na cvičení, máme tam taky boxovací pytel, máme tam různé podložky, máme tam balanční podložky, cvičební gymnastické balóny.“* Mimo volnočasové aktivity mají také v programu zavedené různé aktivity zaměřené na kreativitu klientů nebo praktické dovednosti, které využijí v životě. Nízkoprahové zařízení poskytuje preventivní programy zaměřené na různé oblasti, ale i pomoc s přípravou do školy. (F3): *„...nabízí jednak preventivní programy, jednak pomoc s přípravou do školy, jednak workshopy vaření, workshopy tvoření, různý sportovní aktivity a samozřejmě takový to základní nízkoprahový nějaký navázání vztahů s uživatelama prostřednictvím vlastně těhletěch aktivit.“* Uživatelé jsou pracovníky na klubu podporování k rozvoji svého talentu. Rádi chodí do hudebny, kde hrají na různé hudební nástroje. Možnost využít hudební nástroje dává klientům jednak možnost učit se a trénovat hru na hudební nástroj, jednak funguje jako muzikoterapie. Některé klienty hra na hudební nástroj uklidňuje. (R8): *„...tady máme hudebnu, tělocvičnu, kde se můžou rozvíjet po té fyzické stránce. Máme tam hudební nástroje, velmi oblíbené.“* Z rozhovorů vyplynulo, že pracovníci na hudební nástroje hrát neumí, tak jsou rádi za praktikanty z Pedagogických nebo jiných fakult, kteří mohou v rámci jejich praxe klienty něco nového naučit. Pak také mohou v centru hrát různé rozvojové deskové hry nebo se mohou zapojit do různých sportovních aktivit. (B19): *„...programy týkající se různých deskových her nebo volnočasových her nebo nějakých soutěží. Jako třeba sportovních soutěží, sportovní*

odpoledne.“ (D9): „...hrajeme ping pong, fotbal, jo všechno prostě co jako jde nebo vybíjenou...“ V rámci klubu také mají možnost jít na počítač, který mohou využít buď k vyhledávání informací na internetu, poslechu hudby nebo psaní různých projektů do školy. (D10): „...počítače mají rádi, protože často je doma nemají, takže se nějak učí na počítači nebo tam dělají aji někdy věci do školy.“ Přístup na internet mají omezený, mohou chodit jen na povolené a obsahově nezávadné stránky. (D13): „...máme rodičovskou kontrolu...“ Pracovníci centra se programy snaží přizpůsobit tak, aby to bylo určitým způsobem pro klienty zajímavé a něco se přitom i naučili. (R5): „Nemá to být jen volnočasová aktivita, ale klademe si za cíl ty klienty nějak rozvíjet. ...mají to být hry, které je nějakým způsobem rozvíjí, které je nějakým způsobem učí, kterými posilují svou osobnost...“ Samozřejmě to musí být koncipováno tak, aby o to klienti měli zájem. Klienti mají vše dobrovolné, tak se pracovník musí snažit toho klienta nějakým způsobem motivovat k té činnosti. (L65): „Tak mají zájem a chtějí...“ (R26): „...tak je to skutečně rozvíjet může. Samozřejmě né vždycky je ten zájem nebo nějaká motivace. ...protože všechno mají dobrovolné.“ Může to být například workshop vaření (L24): *když právě s těma klientama vaříme, tak taky se člověk zaměřuje na to, aby ho poučil o nějaké bezpečnosti. U toho vyvstane spousta různých témat, který se při tom dají řešit.*“ Například na workshopu vaření se klienti učí, jak vařit jednoduchá a cenově dostupná jídla a zjišťují taky hodnotu peněz. (R11): „...spojené učení nějaké finanční gramotnosti (cena zboží, cena potravin).“ Nízkoprahové centrum také může nabízet různé výlety nebo sportovní odpoledne mimo klub. (R18): „...nabízíme různé programy, že s něma třeba jezdíme na výlety. ...nebo jdem někdy i do kina, do divadla.“ Také mohou využít nedaleký park, kde mají víc místa na různé sportovní aktivity nebo soutěže. (R21): „...když je možnost, tak třeba jdeme ... do parku, na chvíli si zahrát, ať jdou taky trošku ven.“

Samozřejmě tato nízkoprahová centra nefungují tak, že si tam pracovníci s klienty jen hrají, ale měli by je nějakým způsobem rozvíjet a pomáhat jim. (L31): „Když by to člověk bral jenom tak, že si tady s klienty zahrajem fotbálek a prostě odbydem si to, abychom od nich měli klid. Tak to prostě pomáhat nebude.“

5.1.3 Poučování

Tato kategorie byla nasycena následujícími kódy: prevence z venku (B11, B117, F12, F44, R142), aktivní předcházení negativním jevům (B5, F19, D24, L47, R16), záživné předávání (F61, L51), záživné doplnění znalostí (D29), výměna rolí (D33), vybití negativní energii

(D47, R40), intervence (L76), vzájemná podpora (D103), dohled venku (D112), význam školní docházky (B85), předcházení šikaně (B88), zaujmout pozornost (B46, L54), vize do budoucna (B111, D145, F33, R131), inovativní postupy (R46), nenásilné jednání (D69), školení pracovníků (L206).

V rámci měsíčního programu mají v klubu zařazené preventivní programy. Každý týden je prevence na jiné téma. Témata pracovníci vybírají na základě potřeby klientů. Snaží se s nimi řešit aktuální potřeby. (D24): „...*máme konkrétně specifickou prevenci...*“ (B5): „...*se to týká rizikového chování, jako jsou závislosti nebo cigarety...*“ (F19): „...*téma kyberšikany... alkohol...*“ (D69): „...*agrese, nějaký bezkonfliktní řešení problémů...*“ Bezkonfliktní řešení problémů je zaměřeno na zvládnutí a řešení situací bez použití násilí. (B88): „...*program prevence, který se zabýval šikanou...*“ (R16): „...*kriminalita, drogy ... posilování osobnosti, důvěru sama v sebe, vztah s ostatními lidmi...*“ (B85): „...*o hodnotách v životě, o hodnotě zaměstnání, o hodnotě toho vzdělávání.*“

Prevenici můžou provádět sami pracovníci centra, ale také o ní mohou přednášet pracovníci jiných organizací. (F12): „...*my tady pořádáme různé třeba aji přednášky z hostujících organizací...*“ (R142): „...*Občas se nám někdo nabídne... tak jsme za to rádi.*“ (B11): „...*ted' nám vyjde přednáška z Bílého kruhu bezpečí... V minulém roce proběhla přednáška o předsudečném násilí, kterou realizovala poradna Justýna.*“ (B117): „...*Setkali jsme se třeba i se Spondeou. Byli jsme v jejich zařízení, které řeší násilí na dětech.*“ (F44): „...*ale pak jako že by to bylo nějak dlouhodobě, spíš tak jako nárazově z tady těch organizací...*“ Důležitá je spolupráce mezi ostatními nízkoprahovými zařízeními pro děti a mládež. (D103): „...*tady hodně spolupracují všechny kluby spolu...*“

Přednášku také mohou uspořádat různí dobrovolníci. Naposledy měl například v centru přednášku profesionální boxer, který klientům vysvětlil principy boxu a ukázal jim, že je to kontaktní sport a nejde jen o to někoho zmlátit. (D47): „...*My tady máme třeba boxerský rukavice a někdy ty kluky necháme, když jim stanovíme nějaká pravidla, si to vyzkoušet, ale je to hodně citlivý, jakmile něco poruší nebo jdou moc do toho agresivně, tak to hnedka stopneme.*“ V rámci prevence mohou v tělocvičně klienti boxovat do pytle. Některým to pomáhá při zvládnutí stresu. Vždy s nimi musí být nějaký pracovník a dohlížet na dodržování pravidel. (R40): „...*Můžou se tady vybit do boxovacího pytle.*“

Preventivní programy je důležité pečlivě naplánovat. (B46): „...*programy jsou dobrovolné. Takže ti uživatelé musí být motivováni.*“ V programech nejde jen o pouhé poslouchání

přednášejícího, informace musí být podány zajímavou formou. Pracovníci centra musí tedy program vymýšlet tak, aby klienta zajímal a bavil. (F61): „...aby to zapůsobilo nějak prostřednictvím toho zážitku ...“ Taková nezáživná přednáška by neměla smysl a klienti by si z toho nic neodnesli. (L54): „Když se jim to podá slušně, tak je to nezajímá. Musí se jim to podat tak, aby to bylo pro ně něčím atraktivní. (R46): „...můžou to být nějaké pohybové hry s nějakýma lístečkama nebo nějaké malování.“ (L51): „...speciální kartičky, tady vytvořený.“ (D29): „...přes ten počítač, že se díváme na nějaký videa. Teďka třeba jsme měli téma měsíční právě drogy, tak jsme se dívali na různý od Besipu...“

Při těchto preventivních programech se pracovníci snaží klienty poučit o tom, jaká rizika to s sebou nese. Občas také klienti pracovníky překvapí svými zkušenostmi a znalostmi. (D33): „...oni ti řeknou třeba: „Viděl jsem tátu, jak si něco píchá“. Tak někdy překvapí tím, co ví. Že ti třeba řeknou o nějaké látce a jak se to třeba šnupe a tak. Já třeba na ně koukám a říkám si, co to je.“

Také se občas stává, že klienti jsou na klubu, hrají s pracovníky různé hry, a přitom se spolu baví o různých věcech. V průběhu hry může nastat situace, kdy spolu řeší nějaké téma týkající se rizikového chování. (L76): „...v rámci komunikace začneme rozebírat tyto témata...“ Pracovníci se baví s klienty o možnosti zařazení problematiky rizikového chování do individuálního plánu klienta, který to potřebuje. (L47): „...je i v rámci nastavování těch IPček...“ Následně řeší konkrétní rizikové chování přímo s klientem v rámci individuálních schůzek.

Dozvěděli jsme se také, že společnost Podané ruce pořádá různé přednášky na téma prevence pro pracovníky, které jsou pro ně dobrovolné. Přednášky jsou mimo pracovní dobu, většinou večer. Povídají si tam o tom, jak prevenci řeší v jiných službách, jakým způsobem ji řešit s klienty. Tyto přednášky jsou pro pracovníky velmi přínosné. (L206): „různé přednášky o sebepoškozování nebo třeba o sexuálním zneužívání dětí, o drogových závislostech.“

Mimo klub mohou s dětmi a mládeží pracovat terénní pracovníci. (D112): „...hlavně je to na ulici. To hlídají ti terénní sociální pracovníci nebo i ti asistenti, co pracují na ulici, tak mají určitě větší možnost to ohlídat a něco s tím dělat. Ale ti uživatelé jsou hodně vynalézaví, prostě ohlídáš kostky a oni si vymyslí něco jinýho. Oni si vymyslí něco, k čemu nepotřebují nic, budou přeskakovat něco a vždycky si vymyslí něco.“ Nizkoprahová centra, kde byl prováděn výzkum, zatím nemají terénního pracovníka, ale plánují ho do budoucna zahrnout do týmu. Momentálně to vedení řeší a v dohledné době by mohli mít také tuto službu.

(B111): „*Je to v plánu, chceme ... mít do budoucna terénní službu.*“ (D145): „*... že s těma klientama budeme moct pracovat ještě v tom přirozeném prostředí. Nebudeme omezeni tím kubem. Zároveň ten terénní pracovník sem může přivést další klienty...*“ (R131): „*Měl by působit hlavně v oblasti vyloučené lokality...*“

5.1.4 Deviace

Tato kategorie byla nasycena následujícími kódy: sklony k agresi (D39), problémy s agresi (B57, D44, L177, R62), hráčství (B70, D51, L130), užívání návykových látek (B55), sexuální aktivita (D129), nevhodné chování a jednání (L70), šikana v klubu (L103), sexuální nářžky (L115), potřeba kouřit (L131), nezletilí s alkoholem (L134), se špatnou minulostí (L193), problém od mládí (R58), problémoví klienti (R79), aktivní násilí (R99), problém s krádeží (R106), porušení zákona (B72).

Když jsme v rozhovoru hovořili o rizikovém chování, tak se pracovníci shodli, že klienti mají velký problém s agresi. Je to časté téma, které musí řešit. (L177): „*...agresivní chování vůči pracovníkovi, vůči klientům.*“ (B57): „*...verbální, ale... i fyzickou agresi, jsem se tady taky setkala.*“ Občas se také stává, že se projeví agresivní chování přímo v klubu. Takové situace musí pracovníci neprodleně vyřešit. (R62): „*...na klubu se nám občas i stalo, že ...se začali rvát nebo si nadávat i nám třeba nadávat...*“ Jejich chování je také hodně ovlivněno jejich zájmem o různé boxerské zápasy nebo o wrestling. (D39): „*Pořád to chtějí sledovat, pořád to chtějí trénovat...*“ V klubu mají sledování těchto zápasů samozřejmě zakázané, ale hodně se na ně dívají doma. (D44): „*...to vidí a chce samozřejmě hnedka někoho zmlátit a chce být tak silnej jako ten boxer...*“ Pak jsou také klienti, kteří jsou problémoví, protože mají za sebou temnou minulost. (L193): „*... klienti, kteří dělají problémy. Jsou to klienti, kteří za sebou už mají nějaký pobyt v pasťáku nebo v domově.*“ Na ty si pracovníci musí dávat pozor, protože jsou s nimi většinou v klubu problémy. (R79): „*...jsou někteří fakt, kteří pokaždé když přijdou tak se něco stane. Zase rozvíří písek, pořád dělají naschvály, jsou agresivnější.*“ Jsou to klienti, kteří dostávají často různé sankce za porušení pravidel, ale nic moc si z toho neberou. Ta agresivita je také daná klientelou, která do klubu dochází. Jedná se většinou o romské klienty, kteří jsou temperamentní a mají jisté předpoklady k impulzivitě. (R99): „*...tady ta komunita, mají trochu jinak nastavené hranice v té agresivitě... Oni se prostě mezi sebou asi hodně perou, ale tady na klubu se vždycky takovým věcem snažíme vyhnout, aby se tady nic takovýho nedělo.*“ Spousta klientů, kteří dochází do klubu, má tak problém s chováním. (L70): „*...problémy v chování...špatné komunikace,*

neovládání emocí... “ Také se u nich může projevat v mírné formě šikana. (L103): „...že ten klient šikanuje druhého klienta a v momentě, když se podívá pracovník, tak přestane a dělá jakoby nic. “

Také se v klubech setkávají s klienty, kteří už od mládí kouří. (R58): „...oni často řeší od útlých let. Od těch osmi, devíti let kouří... “ (B55): „Víme samozřejmě o těch uživatelích, že venku kouří... “ Na klubu je samozřejmě zakázané kouřit, takže je s cigaretou do klubu nepustí. (L131): „... občas nám zvoní klient a drží v ruce cigaretu a chce pustit dovnitř. “

U klientů se také projevuje hráčství. (D51): „...na ulici hrajou kostky o peníze... “ V tomto směru to u nich už může být závislost, protože kostky hrají dost často. Projevy závislosti můžeme pozorovat například na následující situaci. Ke hraní mají klienti jednu kostku. Když došlo k její ztrátě, reakce klienta byla nepřiměřená. (B70): „reagoval velice popudlivě na to, že ji nemá... “ Také se pracovníkům svěřují, že chodí hrát na automaty nebo sází peníze. (L130): „...chodí do barů, jako do sportbarů, tady jako na maty... “ (B72): „...jeden uživatel říkal, kterému teda je 15 let, že si šel vsadit peníze na nějaký sportovní zápas. Vzhledem k tomu, že v České republice jsou tyto činnosti povoleny až od osmnácti let, dost mě udivilo, že tam ty klienty nechávají hrát nebo si můžou vsadit na různé sportovní zápasy, aniž by po nich chtěli doklad totožnosti pro ověření jejich věku.

Klienti také pijí alkoholické nápoje, i když jim ještě nebylo osmnáct let. (L134): „...si koupili Hanáckou nebo, že třeba na silvestra ukradli babičce Hanáckou a šli na záchod se sourozencema a tam třeba půlku vypili dohromady... “ Není to ale jen o tom, že vezmou doma lahev alkoholu, ale také kradou přímo v nízkoprahovém centru. Ty krádeže tam ale nejsou tak časté. Je to spíš výjimečně. (R106): „...se stalo, že nám tady něco ukradli na klubu... “

Klienti jsou ve věku, kdy dospívají, tak se u nich projevuje i chování se sexuálním podtextem. Většinou se jedná o chlapce. (L115): „...mají nějaký narážky... “ Pro romskou subkulturu je velmi důležitou hodnotou rodina. (D129): „Mají děti v hrozně mladém věku a hodně dětí... “ Tam jsou ovlivněni hlavně právě rodinou, která je k tomu vede.

5.1.5 Pokušení okolí

Tato kategorie byla nasycena následujícími kódy: nevhodné prostředí (D25, D122, L265), podpora rodiny k hráčství (D55), záškoláctví (R85), podpora rodiny k záškoláctví (B81, D59), špatný příklad (B130, D119), genetické rozdíly (D123), chlapci vs. dívky (D125),

nedostatek peněz (B24, D134), bez rodičů (L153), špatné rodinné vztahy (L155), nechci tě (L254), životní styl (L260), rodina vzorem (R103), nevhodné zázemí (R171), rizikové party (R173), nízká životní úroveň (B133).

Z rozhovorů je zřejmé, že klienti nízkoprahového centra mají často vysoké absence ve škole. (R85): „*Většina z nich do té školy nechodí pravidelně.*“ Rodina je dost často podporuje v záškoláctví. (D59): „*Některý ty uživatele nepošlou do školy. To máme případ, že místo září, tak uživatel nastoupí až v říjnu. Třeba až měsíc po, protože maminka ho nechá doma.*“ Pro některé rodiny škola nemá význam, tak své děti nechávají doma a nepodporují je ke vzdělávání. (B81): „*...nejsou obecně podporováni, motivováni k tomu, aby chodili do školy. ...je i omlouvá nebo jim umožňuje, aby nechodili do školy...*“ Je to dáno i tím, že rodiče většinou nejsou vzdělání, tak k tomu ani nevedou své děti. Samozřejmě jsou i výjimky, kdy rodiče podporují své děti ve vzdělávání a chtějí, aby z nich něco bylo. Klienti mají možnost v nízkoprahovém centru požádat o pomoc s přípravou do školy. Když potřebují poradit s probíraným učivem nebo pomoci s domácími úkoly, pracovníci jsou jim k dispozici. Samozřejmě je to jen na daném uživateli. Nikdo je do toho nemůže nutit.

Velký vliv na rizikové chování má také prostředí, kde klienti žijí. Většinou žijí ve vyloučených lokalitách, kde jsou tímto chováním ohroženi. (D122): „*Žijou ve vyloučené lokalitě, setkávají se tady s tím rizikovým chováním na každém kroku...*“ (D25): „*...na ulici najdou třeba injekční stříkačky nebo vidí dospělý, jako jak berou drogy. Hodně lidí z rodiny je třeba ve vězení, takže oni ty zkušenosti s tím asi mají.*“ Lidé se v těchto oblastech nestarají o prostředí, ve kterém žijí a je to tam pochmurné. To dává klientům špatný příklad. (L265): „*to tady vypadá, jak to tady vypadá, protože si to tady všichni zdevastujou, protože nemají žádný návyky. ...nemají žádnou potřebu se o to starat...*“ Z rodin dost často ani neznají základní pravidla chování nebo třeba nějaké hranice. Doma žijí v prostředí nevhodném pro jejich rozvoj. Často jsou jejich rodiny na sociálních dávkách a nemají dostatek finančních prostředků (D134): „*...mají hodně dětí a často nemají i finanční prostředky, aby je zajistili.*“ Někteří rodiče ani nemají zájem hledat práci. (L260): „*Chtějí zůstat na dávkách, protože je to pro ně výhodnější. Tím pádem, ale přijímají dobrovolně to riziko toho, že asi úplně nebudou mít to bydlení dostačující s kvalitním zázemím.*“ Pak samozřejmě žijí v různých azylových domech nebo na ubytovnách, protože nemají finanční prostředky. (B133): „*Žijí prostě v chudobě. Je to spojené s tím sociálním naučeným chováním nebo nějakou reakcí na určité situace, se kterými se potýkají s tím, že ty rodiny, vzhledem k jejich situaci, bývají v těch ubytovnách, azylových domech.*“ Často jich v tom bytě žije hodně, tak klient nemá

dostatek soukromí. Nemá prostor na učení nebo seberealizaci. (R171): „*Klienti často žijí v malých bytech, je tam hodně členů té domácnosti. Nemají tam svůj prostor, nemají se tam kde rozvíjet, nemají hračky, nikdo se jim třeba moc nevěnuje.*“ Někteří klienti jsou velmi talentovaní, ale nemají peníze na to, aby chodili do kroužků a rozvíjeli se nebo si zaplatili lektora. (B24): „*Často ti mladiství nemají finanční prostředky, aby mohli chodit do nějakých kroužků...*“

Rodina by měla být svému dítěti vzorem a předávat mu hodnoty. Většina klientů, kteří dochází do nízkoprahového centra, má problémy s chováním. (D119): „*Oni nemají správný vzor, co se týče toho chování. Oni z rodiny neznají vůbec žádný hranice.*“ Může to být dáno i tím, že jsou z rodin, ve kterých je některý z rodičů závislý na návykové látce nebo už má za sebou nějakou kriminální minulost. (B130): „*...rodiče můžou být ve výkonu trestu nebo mohou se potýkat se s drogovou závislostí nebo třeba alkoholovou.*“ To může zanechat nějaký otisk na klientovi. (R103): „*Určitě je vidět, že to mají nějak v sobě, protože to vidí u těch dospěláků...*“ Klienti ani nemusí žít s rodiči, ale u příbuzných. (L153): „*...ani rodiče nemaj. Mají jen prarodiče nebo sourozence...*“ Pak také může nastat situace, kdy matka své dítě nezvládá, tak je jí odebráno. (L254): „*...máma to svoje děcko pošle do domova jen proto, že na něho nemá sílu a vysírá ju.*“

Kolikrát se svěřují, že mají problémy doma. Nerozumí si s příbuznými, což může mít také za následek, že hledají způsoby, jak se se situací vyrovnat. (L155): „*...říkají, že musí vypadnout z domu, protože se pohádali s babkou a měli nervy a potom si museli jít zapálit.*“ Útěchu mohou hledat jak v cigaretách, tak v alkoholu nebo jiných látkách.

Na rizikové chování mají také vliv party, se kterými se schází. Chtějí dobře zapadnout do kolektivu. Jsou hodně ovlivňováni členy té party a snáze se dostanou do problémů. (R173): „*...oni chodí často ven s kamarádama, vymýšlejí tam různé lumpárny mezi sebou...*“

Velkou roli také hraje genetika, hlavně u romských klientů. Ti jsou velmi temperamentní a uznávají jiné hodnoty. (D123): „*...něco samozřejmě i geneticky... někteří uživatelé jsou takový hyperaktivnější. Jak pracujeme s Romama, tak oni jsou temperamentnější.*“ (D125): „*...jsou živější a častěji spadají do tady těchto problémů a holky jsou víc hlídány tady téma rodinama.*“ Rodiny také klienty podporují v rizikovém chování. (D55): „*...je rodiče nechají hrát a rodiče často stojí za něma a pozorují je.*“

5.1.6 Svázané ruce

Tato kategorie byla nasycena následujícími kódy: jeden velký zápas (D56), uvnitř klubu (B153, D74), jen klient (D81), neznámé hranice (D164), hra o čas (L146, L282), já tě neznám (L148), nechod' tam (L236), nechycen do sítě (L286), problémová zpětná vazba (R53), ticho po pěšině (R108), rozdílné role (R188), těžké rozhodování (B145), bez doteku (B149).

Když klienti začínají docházet do centra, tak si musí zvyknout na pravidla, která musí dodržovat, aby tam mohli být. To je pro ně ze začátku velmi náročné. (D164): „*Na začátku je určitě těžký, aby si navykli, protože oni přijdou z té rodiny a jsou takoví, že tomu vůbec nerozumí, že by tady měli něco dodržovat a nemají třeba ani nějaký základní, nějaký úplně normální společenský pravidla, který jsou pro nás úplně přirozený, tak jim to třeba chybí, neznají to z rodiny.*“ Když už si navyknou na tato pravidla, tak dochází do klubu a pracovníci se s nimi snaží navázat bližší přátelský vztah. Cílem je, aby se tam klienti cítili dobře. Snaží se na ně mít pozitivní vliv, předávat jim i nějaké hodnoty pomocí různých programů. (D56): „*...s tímhle furt bojujeme, že my zatím co tady se snažíme je nějak vést a někdy to i vypadá, že to chápou a dají si na některý věci pozor, tak potom přijdou do té rodiny a celý se to prostě pokazí.*“ Je to dáno i tím, že pracovníci mohou pracovat jen s klienty, což je podle některých málo. (D81): „*...chybí nějaká sanace rodiny...*“ Samozřejmě práce s rodinou je proti pravidlům klubu. To by pak poslání nízkoprahového centra postrádalo smysl. Jenže pracovníci mají omezený čas na to, aby s klientem mohli pořádně pracovat. Pracovníci jsou dost limitováni provozní dobou klubu, která je striktně daná. (L146): „*My tu s něma trávíme málo času...*“ (L282): „*Jsou tady jen určitou výšeč z toho svého dne, což může být klidně jen půlhodinka nebo patnáct minut, protože můžou kdykoliv přijít, kdykoliv odejít. To je fakt strašně málo času, kdy člověk na ty klienty může působit.*“ Někteří klienti chodí pravidelně, zatímco jiní se tam občas staví a za chvíli zase odejdou. (L286): „*...někdy ti klienti jen proplovaj, že se vždycky otočí ve dveřích. Že je zrovna blbý načasování, třeba program, že nemůžeš za něma přijít a úplně se s nima zkontaktovat a třeba s nima těch deset minut mít sama pro toho klienta.*“ Problém je také v tom, že mohou s klienty pracovat jen v klubu. Chybí jim možnost s nimi pracovat i mimo klub. (B153): „*...ty situace řešíme tady v tom prostoru...*“ (D74): „*My tady prostě jsme hodně omezeni tím klubem...neřešíme to s něma venku.*“ Mimo klub pak klienti dělají, že pracovníky neznají a oni se k nim ani nesnaží hlásit, protože respektují to, že tam chodí anonymně. (L148): „*...je vidíme občas na ulici s babičkou nebo s nějakým rodinným příbuzným nebo s kamarádama a to oni se k tobě*

většinou nehlásí.“ Občas se pracovníci centra také setkávají s negativním přístupem ze strany rodiny. (L236): „...jsou rodiče, který zakazují našim klientům, aby sem chodili...“ Klienti do klubu docházejí dobrovolně a pracovníci jim nemohou zakázat vstup. Vše je jen o dobrovolnosti klientů.

Při realizaci preventivních programů mají pracovníci někdy problém se zpětnou vazbou. Snaží se zjistit, zda si klienti z aktivit centra něco odnesli a jestli vše pochopili správně. (R53): „*Ono je to nějakým způsobem třeba baví dělat scénky, ale pak je třeba horší ta reflexe...*“

Při rozhovoru s klientem je potřeba si dávat pozor na způsob komunikace. Při komunikaci s klientem se pracovníci snaží přizpůsobit komunikačním dovednostem klienta. Přistupuje k němu jako k sobě rovnému. Snaží se, aby mu klient důvěřoval a mohl se mu se vším svěřit. Dává mu najevo, že tam je pro něj. (B145): „...si musíš dávat pozor na to, abys ho úplně nehodnotila, tím způsobem, jako neodsoudila. Ten odsudek může způsobit ztrátu důvěry a ta práce prostě je pryč, protože ten mladistvý už nemá zájem se s tebou o tom třeba bavit, řešit to nebo to nějak zlepšit.“

Když se řešil nějaký problém, například drobná krádež v klubu, tak se klient sice přiznal, ale to bylo vše, co s ním pracovníci zmohli. (R108): „...co jsme si domluvili a aby tu věc navrátili zpět na klub...ten člověk se už třeba neobjevil nebo se objevil za rok.“ Když mají podezření, tak mu nemohou jen tak prohledat tašku. (B149): „...nemůže dojít k tomu, abych třeba prohledávala nebo na požádání jako: „Ukaž mi kapsy?““

V centrech pracují jak sociální pracovníci, tak pracovníci v sociálních službách. U těchto dvou profesí vnímají pracovníci rozdíl v kompetencích. (R188): „...máme sociální pracovníky a pracovníky v sociálních službách, tak tady máme ty práva jiné.“

5.1.7 Snaha o nápravu

Tato kategorie byla nasycena následujícími kódy: pravidla (L80), sankce za porušení (B64, D94, F69, R64, R117), metodika u ledu (F30), metodické pokyny (B98, D98, R127), mantinely (D168, L97), okamžitá reakce (L35), přijmout pravidla (L37), pevné hranice (L85), sankce za záškoláctví (L88), zaražení v začátcích (L121), situační intervence (L139, D52), nastavení zrcadla (L14), zaměření na jedince (L17), mezi čtyřma očima (L172, R70), rozdílné zhodnocení (L181), podvod (R88), pomoc z nouze (L212, L224, R118), jdu příkladem (L270), přizpůsobení potřebám (R35), dveře dokořán (R73), význam školní

docházky (R90), snaha o nápravu (R110), výstraha (R116), rozbor situace (R121), stanovené podmínky (B8), vcítění se (B75), omezení závislosti (D69), kouření je lék (L152).

Při řešení rizikového chování postupují pracovníci nízkoprahového centra podle metodických postupů, se kterými jsou seznámeni. (R127): „...*standardech sociálních služeb, co máme zpracované pro naše NZDM...*“ Z rozhovorů jsme zjistili, že nízkoprahové centrum, které se nenachází ve vyloučené lokalitě, ale v oblasti sídliště, tyto postupy ani nevyužije, protože v něm klienti nevykazují znaky rizikového chování. (F30): „...*v podstatě je fakt jako nevyužíváme...*“ Další dvě nízkoprahová centra je využívají poměrně často. (B98): „...*jsou určité postupy, jak se zachovat tady při těch situacích, takže v podstatě něco takového máme, co se týče rizikového chování. Každý zaměstnanec je tady s tím seznámen.*“

Všechna centra, kde byly realizovány rozhovory, mají na zdech vyvěšená pravidla chování v klubu. (L97): „...*nastavují nějaké hranice a k něčemu směřují. Protože bez těch pravidel, to by tady byla asi totální anarchie a ti klienti by nemuseli nic.*“ Klienti vědí, že dodržovat pravidla musí, i když jich není mnoho. (L37): „...*pokud tady chtějí trávit ten čas, tak oni se tomu musí podřídít a musí to nějak přijmout za své. Protože jinak by tuto službu nemohli využívat.*“ V rámci nastavených pravidel platí různé zákazy. (L80): „...*je tady zákaz alkoholu, drog, nošení ostrých předmětů, bití se, nadávání si.*“

Ze začátku klienti pravidla neznají a zkouší, co všechno si mohou dovolit. (D168): „*Takže si určitě musí nejdřív navyknout a poznat to tady. Jak to tady funguje, co si můžou dovolit, co ne. Jaký jsou postihy za to chování a potom už samozřejmě oni ví, kde je ta hranice...*“ (L85): „...*je to prostě nějaká podmínka toho pobytu tady vůbec a umožnění trávit tady ten čas.*“

Za porušení pravidel jsou samozřejmě stanovené tresty. (B8): „...*sankční systém, který to řeší.*“ Nejdříve to může být jen nějaké omezení. (F69): „...*omezení volnočasovek.*“ Když omezení nezabere a klient na to nereaguje, dostane napomenutí. Pracovníci zastávají pravidlo třikrát a dost. (L172): „...*třikrát napomeneme, potom se s ním odebereme do kontaktní místnosti, kde mu vysvětlíme, že už ta míra toho jeho chování přesáhla určitý meze...*“ Po třetím napomenutí a rozebrání situace v kontaktní místnosti následuje vyloučení klienta na ten den z klubu. (R121): „...*přes tu komunikaci mu reflektovat co se stalo, co dělal na klubu, že porušil nějaké pravidlo.*“ (L14): „*Jak by to šlo dělat třeba jinak...*“ Další den se může přijít zeptat na to, jak dlouho bude mít zákaz a pracovník s ním znovu situaci rozebereme. Když se jedná o menší přestupek, většinou může do klubu přijít další den.

Kdyby klient závažně porušil pravidla klubu, tak může dostat zákaz vstupu na delší dobu. (D94): „...dostanou třeba zákaz...“ Samozřejmě je důležité, aby klient věděl, že se může zase vrátit. (R73): „...nastavit zas tu otevřenou náruč, to že může zase přijít. Pokud samozřejmě bude dodržovat ty pravidla.“

Pracovníci se také snaží s klienty jezdit na různé výlety nebo s nimi podnikat různé aktivity mimo klub. Veškeré tyto aktivity musí být se souhlasem zákonných zástupců. Kdyby klient na výletě nechtěl spolupracovat nebo jít dál, tak musí pracovník kontaktovat jak zákonného zástupce, tak i státní orgán. (L224): „...klient odmítne s náma spolupracovat na výletě.“ (L212): „...musíme tu Policii kontaktovat.“ Nemohou takového klienta nechat jen tak odejít, protože jsou za něj po dobu výletu odpovědní.

Z realizovaného výzkumu vyplynulo, že největší problém v klubu je agresivní chování. S projevy agrese v klubu se setkávají denně. Pro tyto případy mají jasně stanovené postupy. (B64): „Máme tady sankční systém, pokud se jedná o nějaký konflikt nebo už tu agresi, tak tam je to taky docela jasně dané, že uživatel musí jít z klubu ven a většinou je z toho nějaký dlouhodobější zákaz. V případě nějaké mimořádné, nějaké hodně vyhocené situace, můžeme volat Policii ČR.“ Pokud jde o mírnou formu agrese, tak stačí včasný zásah pracovníka nízkoprahového centra. (L35): „...klienti začnou nějak pošťuchovat nebo začnou na sebe mít nějaký narážky a člověk to stopne a včas do toho zasáhne a snaží se to nějak vyřešit na místě...“ (R116): „... upozorníme na to, že to jejich chování není v pořádku...“ V této situaci postačí napomenutí. Kdyby agrese přesahovala určité meze a nepomohlo by ani napomenutí, tak musí klient odejít. (R64): „...jsou v tom amoku, tak máme právo jím říct, ať odejdou.“ (R117): „...porušil hrubě pravidla a může se přijít zeptat další den.“ Pracovníci kladou důraz na to, aby tu situaci s klientem znovu rozebrali. (R70): „...do kontaktní místnosti a rozebereme s ním tu situaci, tak aby se to sám snažil reflektovat. Jestli v té situaci zareagoval dobře podle něho, nebo ne.“ Když vykazují klienta z klubu, tak je občas s jeho odchodem problém. Jsou tací, kteří si uvědomují svou chybu, ale pak jsou i ti, kteří chybu nedokážou uznat. (L181): „Někdy přímo v ten moment je to těžký s nima o tom mluvit, protože někteří uvědomělejší ví, za co to je a oni to sami řeknou „Jo já vím, dobře odcházím, jdu“. Pak jsou prostě tací, kteří dostatek sebereflexe nemají a budou ti dokonce tvrdit, že nic neudělali a že ty seš ta špatná a že ty tady máš být pro ně zadarmo.“ Kdyby klient v této situaci nerespektoval rozhodnutí pracovníka, tak by se musela přivolat Policie ČR, aby v této situaci zasáhla. (R118): „...pokud by odmítal odejít, třeba ve vyhocené situaci...“

V rámci práce s klienty se s nimi nastavují individuální plány, na kterých chtějí v klubu pracovat. (L17): „...*když jako chtějí, konkrétně na něčem pracovat, což máme takový klienty, že třeba řeší agresí... Tak třeba dokážeme vymyslet pro ně nějaký praktický cvičení, který jim s tím můžou pomoci. A k tomu nám slouží jednak jako IPčka (individuální plán), kde si klient nastaví svůj cíl a jednotlivé kroky, jak toho cíle dosahovat a podle toho s nimi na tom pracujem.*“ Když pracovník vidí, že klient vykazuje znaky rizikového chování, může to s klientem probrat v kontaktní místnosti a může se tak nastavit individuální plán na řešení konkrétního rizikového chování. (R35): „...*rizikové chování, vidíme to u něj i na klubu, tak se s ním zkusilo nastavit to IP, třeba na zvládnání agresivity, na reflektování své agresivity...*“

Další rizika jsou spojená s užíváním návykových látek. Hodně klientů, kteří dochází do nízkoprahového centra, aktivně kouří. S kouřením většinou začínají už v nízkém věku. (D69): „...*víme, že už od mala kouří a tak. Takže tomu se snažíme předcházet.*“ Pracovníci se snaží zaměřovat preventivní programy na možná rizika, která jsou spojená s užíváním takových látek. Nebo v rámci individuálních plánů se zaměřují na tuhle problematiku. Někteří klienti kouří, protože jim to pomáhá při zvládnání stresových situací. (L152): „...*řeknou, že když mají nervy, tak je to jediná věc, která jim pomáhá.*“ Pracovníci se s nimi snaží jejich situaci rozebrat a navrhnout jiné řešení zvládnání stresu, než je užívání návykových látek. Řeší s nimi nejen kouření, ale i užívání alkoholu. (L139): „...*mu reflektuju to, co mně říká, snažím se mu nějak nastínit nějaký normy, že takhle to třeba není v pohodě právě v té společnosti. Zeptám se, jestli mu to přijde v pohodě a on mi třeba řekne, že ne, protože on ví, že alkohol je tady povolený až od osmnácti let a pak se o tom třeba bavíme. Co mu to dává, proč to dělá, jestli je prostě moc frajeřiny nebo mu to chutná. Řekneme si nějaký rizika toho používání jednak vůči tomu alkoholu nebo vůči té látce, kterou ten klient přijímá a jednak důsledky toho chování vůči tomu okolí jak ve škole, tak v té rodině a podobně.*“

Další problém je v zanedbávání školní docházky. V tomto směru mají v nízkoprahovém centru nastaveno pravidlo pro vstup na klub. (L88): „...*kterí ten den nebyli ve škole, nemůžou na klub.*“ Během rozhovorů s klienty nebo v rámci hry se s nimi pracovníci baví o tom, proč je důležité chodit do školy a vzdělávat se. (R90): „...*říkáme jim, proč je docházka důležitá jak pro něho, tak pro ty rodiče.*“ Klienti jsou velmi vynalézaví, a tak se stávalo, že pracovníkům lhali (R88): „...*že v té škole byli nebo přišli s aktovkou, jako že byli ve škole.*“ Nakonec se stejně přiznali, že ve škole nebyli.

Někdy mívají klienti narážky se sexuálním podtextem To se snaží pracovníci ihned zarazit. Většinou se jedná o dospívající chlapce, dívky jsou klidnější a tyto sklony nemívají. (L121): *„Tak to pak vždycky hned stopnem a vysvětlíme jim, že takový chování na klubu není vhodný.“*

Jak bylo již zmíněno v podkapitole Deviace, klienti mají také problémy s hráčstvím. U některých se jedná o mírnější formu závislosti. Většinou hrají kostky. Ty na klub nesmí nosit. Na toto téma jsou realizovány preventivní programy. (D52): *„...bavíme se s něma o tom, k čemu to může vést. Že to je prostě závislost, že tam můžou i prohrát peníze, což se několikrát stalo.“* Také se tuto závislost snaží s klienty rozebírat o samotě v kontaktní místnosti. (B75): *„...porozumět tomu uživateli. Zeptat se uživatele: „Co ho k tomu vede? Proč to dělá? Co si o tom myslí? Jaké to může mít důsledky?“ . Pak na to můžeme navázat nějakou prevencí, nějakým program.“*

V případě krádeže v klubu je nutné si klienta vzít do kontaktní místnosti a celou situaci s ním rozebrat. (R110): *„Snažíme se to s něma probrat, snažíme se jim říct, proč je to blbý, že je to porušení pravidla klubu, co to znamená krádež, ale většinou je to tak, že pak se už ten člověk neobjeví.“* Naštěstí se tohle na klubech moc nestává. Jak vyplývá z rozhovorů, jsou to spíš výjimečné případy.

Jedna respondentka sdílela názor, že vzorem pro klienty může být samotný pracovník, který jim může předávat určité hodnoty. (L270): *„To, jak ty se sama chováš k ostatním ať už k pracovníkům, ke klientům na klubu, třeba i k tomu prostředí tady na klubu... když tě vidí a zažívají s tebou, jak se chováš a jak se chováš k jednotlivým věcem, k jednotlivým lidem a zažívají s tebou ty situace...sama dodržovat nějaký hodnoty, mít nějaký zásady slušného chování a vlastně přirozeně podle nich žít a chovat se tak a tím vlastně být jim nějakým vzorem a inspirovat je v tomto.“*

5.1.8 Správný směr

Tato kategorie byla nasycena následujícími kódy: lepší zítřky (D170, F74, L297), chovám se správně (D18), využití v praxi (D19, L44), snaha nezlobit (D157), vidina pokroků (L39), vzájemné poučování (B160), slibné začátky (R38), pozitivní vliv (B33), motivace (B158), recidiva (B164, R195).

Nejdříve si klienti musí zvyknout na určitá pravidla a přijmout je. (B158): *„...chtějí na tom klubu být, tak si myslím, že v některých případech dojde k tomu, že si ten uživatel sám*

uvědomuje, že takhle se nemůže chovat.“ (D170): „... když si potom navyknou, tak to chování určitě je lepší.“ V průběhu docházení do nízkoprahového centra pracovníci pozorují u klientů pozitivní změny. (F74): „...pozorujeme u některých nějaký pozitivní vývoj...“ Tento pozitivní vývoj je patrný hlavně na klubu, kde ty pravidla klienti dodržují. (D18): „Takže tady je takový bezpečný prostředí, bych řekla, kde to nějakým způsobem potlačíme.“ Učí se zde uznávat určité hodnoty, které jsou jim předávány. (L39): „...u klientů, kteří chodí delší dobu, tak pozoruju to, že jsou některý věci, který na začátku neuměli a teď už to třeba zvládají.“ (D157): „...tu dobu, co stráví tady na klubu, tak určitě útlum toho chování je...“ Na základě různých aktivit, workshopů nebo preventivních programů se klienti učí správnému chování. Sami dokážou zhodnotit chování ostatních v klubu a také je za to i napomenou. (B33): „...že to něco ovlivňuje, že nám to snižuje tady tu rizikovost.“ (B160): „...kolikrát tady byly situace, že se takhle chovali nějakí klienti a ten další uživatel do toho vstoupil a říkal: „Ale takhle se nechovejte. To je zbytečný.“ Sám pozoroval, že takhle to nejde, že z toho vyplyne nějaký trest a že to je vlastně zbytečné chování.“ Na tomhle příkladu je vidět jejich pokrok, kdy ty pravidla přijímají za své a snaží se chovat správně. Samozřejmě jsou lepší dny, kdy se klienti chovají správně, ale také občas mají špatné dny, kdy se jejich chování zhorší. (B164): „...snaží, ale zároveň pak taky to sami porušují.“

Z rozhovorů je zřejmé, že zde nedochází k úplnému potlačení rizikového chování, ale pracovníci pozorují zlepšení. (L297): „K úplnému asi ne, ale určitě k nějakému zmírnění jo.“ Pracovníci mohou klienty ovlivnit jen v klubu, takže už je na svědomí každého z nich, co si z toho odnese. (R38): „...prostor bezpečí, takže je to chrání před děláním nějakého rizikového chování venku na ulici...“ (D19): „... potom nevím do jaké míry je to vlastně ovlivní, když jsou venku.“ Pak už je jen na klientech, jestli něco z toho využijí i v praxi. (L44): „...v tom svém životě budou používat nebo ne, na to už prostě my nedohlédneme.“

Pak jsou případy, kdy se chování klientů zlepší, ale vlivem rodiny nebo okolí pak dojde k recidivě. (R195): „... pokud prostě mají nějaký to špatný prostředí zrovna doma nebo ve škole nebo někde, tak se zas to chování často vrátí...“

Obecně respondenti dospěli k závěru, že jejich nízkoprahové centrum má pozitivní vliv na rozvoj klientů. Některým klientům ze začátku trvalo delší dobu, než si navykli na principy fungování centra. Za pomoci pracovníků, kteří se jim snaží být nápomocní, vést je správným směrem a být jim vzorem, dochází u klientů ke zlepšení jejich chování a také ke snížení rizikového chování. Samozřejmě klient musí sám chtít, jinak s ním pracovník nic nezmuže.

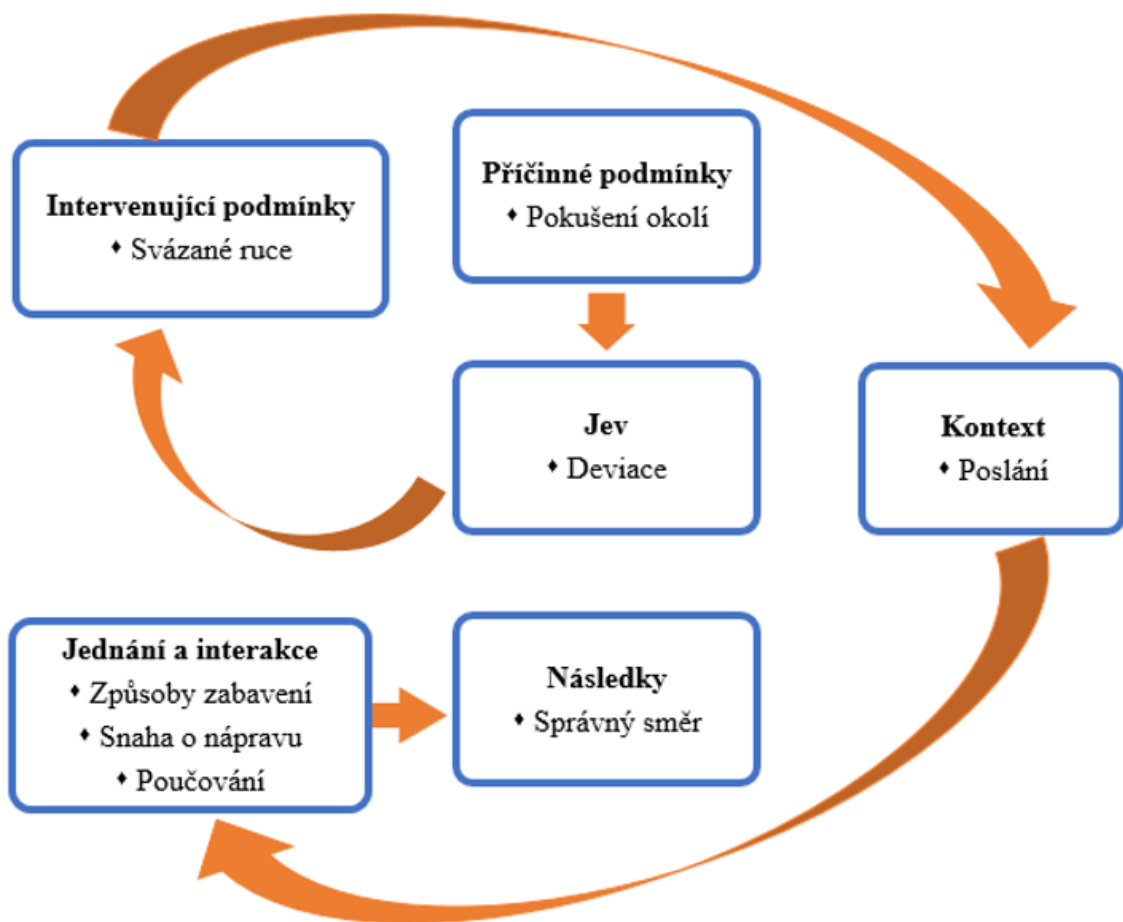
5.2 Shrnutí

Výzkum byl zaměřen na možnosti řešení rizikového chování mladistvých v nízkoprahovém zařízení. V kategorii **Poslání** jsme si vymezili zásadu budování vztahu pracovníků ke klientům, možnost anonymního docházení do centra nebo zásadu mlčenlivosti. Pracovníci se potýkají s problémem, že rodiče klientů nechápou principy fungování nízkoprahového centra a musí jim tak opakovaně vysvětlovat, jak služba funguje. Dále jsme definovali rozdíl v lokalitě, kde se nízkoprahové centrum nachází a klienty, kteří do něj chodí. Nejlepší způsob, jak získat nové klienty, je doporučení od stávajících klientů nebo také vzájemná spolupráce se školami nebo jinými organizacemi. Kategorie **Způsoby zabavení** popisuje možnosti trávení volného času na klubu formou různých volnočasových aktivit, workshopů. Také zde zdůrazňujeme, že pobyt na klubu není jen o volnočasových aktivitách, ale jde také o rozvoj klientů, jejich seberealizaci a práci na individuálních plánech. Kategorie **Poučování** je zaměřena na preventivní programy, které pracovníci vybírají na základě potřeb klientů. Preventivní programy vedou buď sami pracovníci centra, nebo také mohou přijít pracovníci z různých organizací, které se zabývají prevencí nebo dobrovolníci. Vzhledem k tomu, že klienti mají vše dobrovolné, je nutné preventivní program naplánovat tak, aby byl pro klienty atraktivní a jevil o daný program zájem. Také je zde zmíněna možnost proškolení pracovníků v oblasti prevence. Z rozhovorů vyplývá, že v centrech chybí terénní pracovník, který by s klienty mohl pracovat i mimo nízkoprahové centrum, ale do budoucna je v plánu. Kategorie **Deviace** popisuje druhy rizikového chování, které pracovníci center řeší s klienty. V rozhovorech se pracovníci shodli, že mají klienti problém s agresivním chováním. V kategorii **Pokušení okolí** jsme se zabývali příčinami vzniku rizikového chování. Zabývali jsme se zde negativním vlivem rodiny na klienta. Negativní vliv na rozvoj klienta má také prostředí, ve kterém žije, to je ovlivněno mnoha faktory. V kategorii **Svázané ruce** vymezujeme problémy či úskalí při práci s klienty, které vnímají pracovníci nízkoprahového centra. Kategorie **Snaha o nápravu** je zaměřena na možnosti pomoci klientům při řešení rizikového chování, které mají pracovníci nízkoprahového zařízení. Nízkoprahové centrum má vypracované své standardy, se kterými jsou všichni pracovníci seznámeni a jsou v nich definované různé postupy. Jsou zde mimo jiné také zahrnuté různé postupy, které pracovníci používají při práci s klienty. Kategorie **Správný směr** popisuje výsledky práce s klienty. Pracovníci vnímají, že u klientů, kteří do nízkoprahového centra dochází, se zlepšuje jejich chování a mají tak pozitivní vliv na jejich vývoj. Samozřejmě je to individuální, klient musí sám chtít, pracovníci ho do ničeho nemohou nutit. Snaží se je ale motivovat a dávat jim

správný příklad. Jak vyplynulo z rozhovorů, u klientů dochází v nízkoprahovém centru k pozitivním pokrokům. Samozřejmě jsou i klienti, kteří se i přes snahu pracovníků vrátí zpět k rizikovému chování. Pak už záleží jen na klientech, jak se budou dál ve svém životě chovat. Jestli si z toho vezmou nějaké ponaučení nebo se vrátí zase zpět k rizikovému chování.

5.3 Paradigmatický model výzkumu

Na základě vytvořených kategorií jsme sestavili paradigmatický model výzkumu.

Obrázek 1- Paradigmatický model

Vznik problému je definován v **Pokušení okolí**. Jako první stojí za vznikem rizikového chování rodina. Je to ovlivněno několika faktory, jako je nevhodné rodinné zázemí, přejímání hodnot rodiny, finanční potíže, nevhodné bytové podmínky, kulturní rozdíly. Někteří rodiče také mohou mít za sebou například pobyt ve vězení nebo užívají návykové látky. Klienti, kteří žijí ve vyloučených lokalitách, jsou často ovlivňováni i okolím. Také za

vznikem rizikového chování mohou stát různé party, se kterými se klienti schází. To vše může ovlivnit následné chování klientů.

S tím je spojený vznik rizikového chování. Z rodin už mají klienti zkušenosti s rizikovým chováním, a tak jsou často náchylnější k rizikovému chování, které popisujeme v kategorii **Deviace**. Klienti mají problém s ovládním chování. Někteří se chovají velmi agresivně a chtějí vše řešit hned silou. Klienti zanedbávají školní docházku, užívají návykové látky, mají sklony k hráčství. Jejich chování může vyústit až v šikanu.

S docházením do nízkoprahového centra se pojí některé problémy, na které pracovníci s klienty narážejí. To definujeme v kategorii **Svázané ruce**. Ze začátku mají klienti problém s dodržováním pravidel klubu. Někteří z domu neznají žádné hranice a neví, co je správné a co je už přes čáru. Takže trvá nějaký čas, než se klienti adaptují na nové prostředí. Klienti chodí do klubu dobrovolně, nikdo je nesmí nutit. Pracovníci mohou s klienty pracovat jen v rámci klubu, který je časově omezen. Někteří klienti chodí do nízkoprahového centra pravidelně a jiní chodí nepravidelně. Může se tak stát, že klient přijde po několika měsících. S těmito klienty je pak těžké na něčem pracovat. Při komunikaci s klienty si musí pracovníci dávat pozor na to, aby je nijak nehodnotili a hned neodsoudili. Musí si dávat pozor na způsob komunikace s klienty a přizpůsobit se tak komunikačním schopnostem klienta.

To je spjato s kategorií **Poslání**. Pracovníci se snaží veřejnost informovat o principech fungování nízkoprahového centra a o možnosti stát se jejich klientem. Velký vliv na nové klienty má doporučení z řad stávajících klientů. Ti tak mohou nízkoprahové centrum doporučit svým kamarádům. Nízkoprahové zařízení nabízí také poradenské služby. Klienti mohou chodit do centra anonymně. Pracovníci si budují s klienty přátelský vztah, který je založený na vzájemné důvěře. Klienti se jim mohou svěřovat se svými trápeními. Pracovníci jsou vázáni mlčenlivostí a nesmí nikomu sdělovat žádné informace o klientech. To neplatí v případě soudního rozhodnutí. Důležitá je také lokalita, kde se nízkoprahové centrum nachází, to úzce souvisí s klientelou, kterou má nízkoprahové centrum.

Možnosti trávení volného času, které nabízí nízkoprahové centrum, jsou popsány v kategorii **Způsoby zabavení**. Klienti mohou v nízkoprahovém centru získat nové přátele. Mohou se zde účastnit volnočasových aktivit, které jsou zde nabízeny. Mohou to být různé workshopy, sportovní aktivity, pomoc s přípravou do školy a také preventivní programy. Pracovníci se snaží pomocí těchto aktivit rozvíjet osobnosti klientů, podporují je v seberealizaci, ale také pomocí těchto aktivit probíhají nenásilnou formou různé prevence.

S těmito aktivitami je spojena kategorie **Poučování**. Při práci s klienty je velmi důležitá prevence. Prevenci se snaží realizovat pomocí různých aktivit tak, aby to klienty bavilo, přitom se i něco naučili. Tím, že klienti chodí do nízkoprahového centra dobrovolně, je důležité, aby je činnost bavila, protože jinak mohou kdykoliv odejít a jakákoliv prevence by neměla smysl. Proto je pro pracovníky důležité, aby měli program vždy dobře naplánovaný. Prevenci také mohou přijít provést pracovníci z různých organizací. V rámci prevence se hodně řeší agresivní chování, se kterým mají klienti problémy. Některým klientům například pomáhá vybit se do boxovacího pytle. Oni se tak uklidní a nemají pak tendenci vyvolávat konflikty v klubu. V současnosti se v nízkoprahovém centru řeší možnost vytvoření funkce terénního pracovníka, kdy by mohl pracovat s klienty i v jejich přirozeném prostředí a nebyli by tak omezeni klubem.

Důležitou činností je **Snaha o nápravu**. Pracovníci se snaží pomoci klientům s jejich problémy. Snaží se s klienty řešit rizikové chování, o kterých ví a baví se s nimi o tom. Rizikové chování v klubu se snaží tlumit napomenutími či různými sankcemi za porušení pravidel. Klienti vědí, že pokud chtějí být na klubu, tak musí dodržovat určitá pravidla. Pravidel je minimum. V případě, že klient hrubě poruší pravidla klubu, musí odejít. Samozřejmě je důležité, aby si pracovník s klientem před odchodem promluvil o samotě a rozebral s ním nastalou situaci. Když je situace vážnější, většinou dostane zákaz vstupu na klub na delší dobu. Jakmile uplyne doba, po kterou trval zákaz a klient opět přijde do nízkoprahového centra, pracovník s ním ještě jednou rozebere nastalou situaci. Klienti také s pracovníky nastavují své individuální plány a následně na nich pracují. Individuální plány se mohou týkat například začlenění do kolektivu, zvládnání emocí nebo také zvládnání agresivního chování. Zde se pracovníci snaží, aby klient postupně dospěl ke stanovenému cíli.

Tyto způsoby práce s klienty nízkoprahového centra následně vedou ke kategorii **Správný směr**. Zde jsou postupem času vidět pokroky, které klienti dělají. Jejich chování je lepší než na začátku a je zde zřejmý jejich posun k lepšímu. Samozřejmě je důležité, aby klienti chtěli změnu, protože jinak s nimi pracovníci nic nezmůžou. Jsou i klienti, se kterými nic nezmůžou. Pracovníci se snaží, aby jejich práce v klientech zanechala nějaký otisk, ale vše pak už záleží jen na klientovi. Takže se je snaží motivovat, aby sami chtěli.

ZÁVĚR

Bakalářská práce je zaměřena na rizikové chování mladistvých a možnosti, kterými může nízkoprahové zařízení pro děti a mládež řešit toto rizikové chování.

S rizikovým chováním u mladistvých se v dnešní moderní době setkáváme stále častěji. Touto problematikou se zabývá spousta autorů, kteří se hodně zaměřují na příčiny, které stojí za samotným zrodem rizikového chování u mladistvých. V teoretické části jsme se zaměřili na rizikové chování a možné příčiny vzniku tohoto jevu. Velký vliv na rozvoj rizikového chování má v první řadě rodina, která se jedinci nevěnuje nebo některý rodinný příslušník se chová rizikově. Za zrodem rizikového chování také velmi často stojí party kamarádů. Tyto party pak mohou mladistvého velmi ovlivnit, protože bude chtít mezi ně zapadnout, a proto se podřídí preferovaným hodnotám dané skupiny. Dalším zdrojem rizikového chování může být prostředí, ve kterém jedinec žije a jeho sociální podmínky. Vyjmenovali jsme si zde jednotlivé druhy rizikového chování a následně se hlouběji věnovali těm druhům, které vyplynuly z realizovaných rozhovorů nízkoprahového zařízení pro děti a mládež.

Nezbytnou součástí je vymezení nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, jehož hlavním cílem je poskytnout pomoc dětem a mladistvých při zvládnání těžkých situací a také popisujeme důležité vlastnosti sociálního pracovníka, který by měl být důvěryhodný, spolehlivý a měl by umět komunikovat s klienty.

Z uskutečněných rozhovorů vyplývá, že mladiství mají problém s agresí, který musí pracovníci neustále řešit. Někteří klienti se v klubu chovají k ostatním agresivně, na což si pracovníci centra musí dávat velký pozor. Jak vyplynulo z rozhovorů, tak někteří klienti mají na zvládnání agrese vytvořen individuální plán. Záškoláctví se snaží pracovníci řešit tak, že se klientům snaží vysvětlit význam školní docházky a důležitost vzdělání. Další rizikovým chováním je užívání návykových látek. Z rozhovorů vyplynulo, že někteří klienti kouří už od útlých let a odůvodňují to faktem, že jim to pomáhá, když jsou ve stresu. Také konzumují alkoholické nápoje. Pracovníci se také potýkají u klientů se závislostí na hazardu nebo třeba se šikanou. Pracovníci centra tak realizují různé preventivní programy, které se mimo jiné zabývají rizikovým chováním a snaží se tak mládež poučit o možných rizicích a následcích, které si toto chování s sebou nese. Také jsme zjistili, že pracovníci mají často omezené časové možnosti práce s klienty, protože nízkoprahové zařízení pro děti a mládež je pro klienty dobrovolné, takže mohou kdykoliv přijít a zase odejít. Jsou klienti, kteří chodí pravidelně, ale jsou i tací, co přijdou jednou za čas, s těmi se pak pracovníkům pracuje velmi

obtížně. Pracovníci se snaží s klienty navázat přátelský vztah a snaží se vybudovat si u nich důvěru. Na základě získané důvěry se jim klienti mohou svěřit s jejich trápením a pracovníci se jim tak mohou snažit pomoci. Klienti také vědí, že se jim mohou s čímkoliv svěřit a nikdo jiný se to nedozví, protože jsou vázáni mlčenlivostí. Bez souhlasu klienta o něm nemohou mluvit, a to ani s rodiči. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež je místo, kde se klienti cítí bezpečně a mohou zde trávit svůj volný čas, najít si nové přátele, rozvíjet se a také se i něco naučit.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKOŠOVÁ, Zlatica, *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Univerzita Komenského, Filozofická fakulta, 2005.
- [2] ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi: kázeňské strategie, zásady odměňování a trestání, hodnocení a klasifikace, podpora a motivace žáků*. 2., přeprac. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4639-5.
- [3] FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.
- [4] HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- [5] JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Mária DĚDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2992-3.
- [6] KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.
- [7] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.
- [8] KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 80-7178-945-3.
- [9] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.
- [10] MALACH, Josef. *Teorie metodiky výchovy*. Vyd. 2., upr. a dopl. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-93-8.
- [11] MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5.
- [12] MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 9788026203667.

- [13] MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.
- [14] MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.
- [15] MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1154-9.
- [16] MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.
- [17] MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0041-3.
- [18] NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0592-7.
- [19] NEŠPOR, Karel. *Jak překonat hazard: prevence, krátká intervence a léčba*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0009-3.
- [20] Pracovní skupina pro dodefinování NZDM – pracovní orgán České asociace streetwork, o. s. *Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. Praha: Česká asociace streetwork, 2008.
- [21] ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu. Pro rodiče*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2991-6.
- [22] SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 9788024740423.
- [23] ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.
- [24] THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.
- [25] VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0696-5.

- [26] ZEMANOVÁ, Vanda a Martin DOLEJŠ. *Životní spokojenost, sebehodnocení a výskyt rizikového chování u klientů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4492-5.

Zákony

- [27] ČESKÁ REPUBLIKA. Úplné znění zákona č. 108/2006 o sociálních službách. In *Sbírka zákonů*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí: ročník 2006, částka 37. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

Další zdroje a dokumenty

- [28] *Národní strategie prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027* [online]. 2019. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

APK	Asistovaná prevence kriminality
apod.	A podobně
atd.	A tak dále
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
např.	Například
NZDM	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
resp.	Respektive
Sb.	Sbírka
s.	Strana
vs.	Versus

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obrázek 1- Paradigmatický model</i>	63
--	----

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1 - druhy agrese .....</i>	<i>15</i>
<i>Tabulka 2- účastníci výzkumu .....</i>	<i>43</i>

SEZNAM PŘÍLOH

P I.: Otázky k polostrukturovanému rozhovoru

PŘÍLOHA P I:

OTÁZKY K POLOSTRUKTUROVANÉMU ROZHOVORU

1. Jaké možnosti nabízí Vaše nízkoprahové centrum?
2. Nabízíte nějaké volnočasové aktivity?
  - 2.1. Pokud ano, tak jaké?
  - 2.2. Mají volnočasové aktivity pozitivní vliv na rozvoj mladistvých?
  - 2.3. Napomáhají volnočasové aktivity ke snížení projevů rizikového chování?
3. Zabýváte se prevencí rizikového chování?
4. Jaké metody používáte pro primární prevenci?
5. Setkal/a jste se s rizikovým chováním u mladistvých, kteří sem dochází?
6. Jaký druh rizikového chování klientů jste řešil?
7. Jaké možnosti máte při řešení rizikového chování klientů?
8. Má Vaše zařízení zpracovaný Krizový plán, ve kterém jsou uvedeny možné postupy řešení rizikového chování?
9. Působí ve Vašem zařízení streetworker?
10. Působí ve Vašem zařízení psycholog?
11. Spolupracujete s některými dalšími organizacemi zabývajícími se prevencí?
12. Spolupracujete s Policií ČR, případně Městskou Policií?
13. Spolupracujete s rodinami klientů?
14. Jaké jsou obvykle příčiny vzniku rizikového chování?
15. Jak můžete jako sociální pracovník/pracovnice řešit rizikového chování mladistvých?
16. Jaké máte omezení a pravomoci jako sociální pracovník/pracovnice v nízkoprahovém zařízení při řešení rizikového chování?
17. Pozorujete u mladistvých, kteří sem chodí, že dochází k útlumu či úplnému potlačení rizikového chování?